

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

Volnočasové aktivity jako faktor prevence rizikového chování dospívajících dětí a mládeže

Bakalářská práce

Autor: Eva Vávrová
Vedoucí práce: Mgr. Patrik Hujdus

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13. 6. 2015

.....

podpis autorky bakalářské práce

Poděkování

Děkuji Mgr. Patriku Hujdusovi za jeho odborné vedení, věcné připomínky a myšlenky k práci, pečlivost a detailnost, se kterou přistupoval k vedení mojí bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Charakteristika volného času a jeho vlivu na chování dětí a mládeže	9
1.1 Vymezení pojmů	10
1.2 Rizikové chování	12
1.3 Popis vybraných druhů rizikového chování	13
1.3.1 Šikana	13
1.3.2 Kyberšikana	15
1.3.3 Požívání návykových látek.....	16
1.3.4 Záškoláctví	17
2 Volný čas dětí a mládeže	18
2.1 Význam fenoménu volného času.....	18
2.2 Rodina.....	20
2.2.1 Vliv rodinného prostředí.....	23
2.2.2 Biologické a sociální podmínky pro vznik rizikového chování	24
2.3 Vrstevníci, spolužáci	24
2.4 Vliv party	25
2.5 Pedagog	26
2.6 Vliv školního prostředí a role pedagoga.....	27
3 Vliv prostředí.....	29
3.1 Legislativa	29
3.2 Vliv médií.....	31
4 Zájmová zařízení pro volný čas.....	34

EMPIRICKÁ ČÁST	37
5 Vymezení výzkumného cíle	38
5.1 Stanovení hlavní výzkumné otázky, hypotéz a dílčí otázky.....	39
5.2 Popis cílové skupiny	40
5.3 Popis metodiky práce.....	41
5.4 Dotazníkové šetření	42
5.5 Rozhovory	43
5.6 Metodika ověřování hypotéz.....	44
6 Analýza realizovaného výzkumu.....	45
6.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření	45
6.2 Analýza lokálního a regionálního prostředí.....	56
6.3 Analýza rozhovorů	58
7 Verifikace hypotéz.....	61
8 Diskuse	67
9 Shrnutí empirické části	71
ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
SEZNAM OBRÁZKŮ	79
SEZNAM GRAFŮ	80
SEZNAM TABULEK.....	81
SEZNAM PŘÍLOH	82
PŘÍLOHY.....	83

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá vztahem volnočasových aktivit jako faktorem prevence rizikového chování dětí a mládeže. Dnešní uspěchaná doba je nositelem faktorů, které se na rozvoji rizikového chování dětí a mládeže podílí. Jedná se o způsob, jak děti a mládež tráví volný čas. Rodiče jsou často zaneprázdnění svými povinnostmi a pro výchovu dětí jim nezbývá prostor a společný čas. Dochází k přesycenosti či nenasycenosti výchovných podnětů ze strany rodičů, k těm se přidává vliv médií, všudypřítomného internetu, přístupu k mobilnímu telefonu. Svou roli v rizikovém chování mají i vrstevníci, spolužáci, parta. Roste výskyt například šikany, kyberšikany, záškoláctví, drogové závislosti. Práce popisuje jak mohou ovlivnit volnočasové aktivity v kroužcích i volnočasové aktivity s rodiči a prarodiči výskyt rizikového chování dětí a mládeže. Je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se zabývá volným časem. Jsou popsány vybrané druhy rizikového chování. Zabývá se rodinou, jejími výchovnými přístupy, vrstevníky a spolužáky, partou, tj. faktory, které mohou na vznik rizikového chování působit. Rozebírá školní prostředí, působení pedagoga. Zmiňuje zákony, kterými se řídí předškolní, základní, střední, vyšší odborné a jiné vzdělávání, prevence sociálně patologických jevů a poradenské služby.

Popisuje vliv prostředí a dalších faktorů, které se mohou spolupodílet na vzniku nežádoucího chování dětí a mládeže, také zájmová zařízení, kde děti mohou trávit svůj volný čas.

Sleduje vztah volnočasových aktivit a rizikového chování cílové skupiny dětí a mládeže ve věku 10 až 15 let. V průběhu vyhodnocování kvalitativního a kvantitativního výzkumu se výsledky prolínají s teoretickými poznatky. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit zda volnočasové aktivity mohou či nemohou být faktorem prevence rizikového chování a zda volnočasové aktivity dětí a mládeže s rodiči nebo prarodiči mohou nebo nemohou mít vliv na jejich rizikové chování.

V průběhu výzkumu byly stanoveny cílové hypotézy, týkající se rizikového chování dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky a rizikového chování dětí a mládeže, kterým se ve volnočasových aktivitách věnují rodiče a prarodiče. Byla řešena výzkumná otázka, zda a jak působí lokální a regionální prostředí na vznik rizikového chování. Zajímavé výsledky a srovnání

mohou být použity pro zúčastněné i nezúčastněné školy a zařízení, které o danou problematiku rizikového chování projeví zájem.

Cílem této práce je sledovat vztah smysluplně prožitého volného času dětí a mládeže a vybraného rizikového chování, popsat faktory, které k vzniku rizikového chování mohou přispět nebo mu zabránit, a na základě analýzy výzkumu v praktické části potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Charakteristika volného času a jeho vlivu na chování dětí a mládeže

Rizikové chování dětí a mládeže je celospolečenský problém, na který se zaměřuje mnoho psychologů i pedagogů. Řeší se v rodinách, školách, v různých zařízeních, bez ohledu na hranice krajů nebo států. „Problematické chování mladé generace začíná být chápáno jako fenomén, který svou narůstající intenzitou negativně ovlivňuje společenský život a stává se tak jedním z klíčových objektů pozornosti veřejnosti.“¹

Zda rizikové chování u jedince či skupiny vznikne může ovlivnit vhodně prožitý volný čas. Volný čas je chápán jako jev, který přináší příjemné prožitky. Je využíván k rekreaci, sportu, ke společnému času s blízkými. Je věnován činnostem, které děláme rádi. Na jeho základě jsou uspokojovány potřeby radosti, prožitku a fyzického i psychického uvolnění. Děláme to, co potřebujeme, co si sami přejeme. Různí lidé tráví různě svůj volný čas. Každý podle svých představ. Pávková zmiňuje skutečnosti o průzkumech volného času, prožívaného dětmi a mládeží, které provádějí studenti Univerzity Karlovy v Praze. Tyto průzkumy potvrzují, že u dětí se špatnou rodinnou výchovou a chudým využitím volného času se projevují výrazné poruchy chování. Ve výsledcích průzkumů je zjišťováno, že na formování zájmové činnosti dětí a mládeže mají vliv zejména vrstevníci a rodiče. Volný čas, který je plný nudy, nezájmu o činnost dítěte může být zdrojem příležitostí pro různé nežádoucí aktivity dětí i mladých dospívajících.²

Může se „[...] stát zdrojem velmi vážného ohrožení. Při neorganizovaném trávení volného času dochází k velké části úrazů dětí, mladí lidé svým jednáním ohrožují sebe i druhé experimentováním s drogami, z nudy překračují zákon, dopouštějí se šikany svých vrstevníků, krádeží aut, zaměřují svou agresivitu na příslušníky jiných etnik.“³

Volný čas a jeho možnosti se vyvíjely. Se změnami ve společnosti začal mít větší význam teprve ve 20. století. Tehdy začal být volný čas více využíván v oblasti výchovy dětí a mládeže. K rozšiřování volného času přispěly změny ve společnosti, tj. zkrácení pracovní doby, postupné zavedení pětidenního školního a pracovního týdne. Tím došlo k nárůstu volného času žáků

---

¹ NAVRÁTIL, Stanislav a MATTIOLI, Jan. *Problémové chování dětí a mládeže: [jak mu předcházet, jak ho eliminovat]*. 2011, s. 10.

² Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 12.

³ Tamtéž, s. 10 –15.

a studentů. S rozšiřujícím se volným časem vyvstává potřeba řešit možnosti využití volného času a jeho přínos pro rozvoj osobnosti mladého člověka. Volný čas se stal významným faktorem při rozvíjení osobnosti, je využíván jako možnost získávání zájmových zkušeností. Jsou utvářeny trvalé hodnoty, často je ovlivněna volba budoucího povolání.⁴

Svůj význam nabývá výchova ve volném čase, která se děje pomocí nabízených aktivit. Dětem a mládeži jsou otvírány nové možnosti, jsou nabízeny nové aktivity a volnočasovými aktivitami je ovlivňován celý život mladého jedince. Volnočasové aktivity mohou být rozhodujícím faktorem při výběru povolání a získávání hodnot důležitých pro zdravý vývoj osobnosti, tento proces je uskutečňován například „[...] přechodem od individuální zájmové orientace k volbě budoucího povolání, osvojování zdravého způsobu života nebo hodnot demokratického občanství, veřejně prospěšnou činností.“⁵

1.1 Vymezení pojmů

Dítě je člověk mladší 18ti let, jak uvádí dokument Úmluva o právech dítěte⁶. Věková skupina 15 až 25 let (případně 26) je popisována jako **mládež**.⁷

Děti ve věku 10 až 15 let jsou označovány jako skupina dětí středního školního věku. Tato skupina je charakterizována velkým motorickým vývojem, obratnost a pohyblivost jsou velkými hodnotami. Děti a mládež tohoto věku mají potřebu sociálního kontaktu, být někým akceptován, přijímán. V tomto období, které je nazýváno také obdobím pubescence, je nejdůležitější složkou školního života vrstevnická skupina.⁸

Pojem **volný čas** znamená odpočinek, relaxaci, zábavu, zájmové i vzdělávací činnosti, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Do volného času nepatří výuka a povinnosti na ni navazující, péče o vlastní osobu (oděv, čistota), nepatří sem ani zajištění provozu domácnosti. Také základní biologické potřeby (spánek, hygiena, jídlo) nepatří do oblasti volného času vyjma situace, kdy si z činnosti člověk udělá koníčka (např. záliba ve vaření).⁹

---

⁴ Srov. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 2004, s. 16.

⁵ Tamtéž, s. 18.

⁶ Úmluva o právech dítěte. 1993, s. 12.

⁷ Srov. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 2004, s. 15.

⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vývojová psychologie pro sociální práci*. [online], [cit. 2015-03-27].

⁹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 15.

Hofbauer mluví o volném čase jako o něčem, co zbývá po splnění všech povinností (pracovních, školních apod.). Volný čas je tímto autorem charakterizován jako činnost, „[...] do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“¹⁰

Na tomto místě je třeba zmínit také funkce volného času, jak je uvádí Opaschowski:

- „Zielfunktion: Rekreation (Orientierung am Bedürfnis nach Erholung finden)
- Zielfunktion: Kompensation (Orientierung am Bedürfnis nach Ausgleich, Zerstreuung und Vergnügen)
- Zielfunktion: Edukation (Orientierung am Bedürfnis nach Kennenlernen, Lernanregung und Weiterlernen)
- Zielfunktion: Kontemplation (Orientierung am Bedürfnis nach Ruhe, Muße und Selbstbesingung)
- Zielfunktion: Kommunikation (Orientierung am Bedürfnis nach Mitteilung, Kontakt und Geselligkeit)
- Zielfunktion: Integration (Orientierung am Bedürfnis nach Zusammensein, Gemeinschaftsbezug und Gruppenbildung)
- Zielfunktion: Partizipation (Orientierung am Bedürfnis nach Beteiligung, Engagement und sozialer Selbstdarstellung)
- Zielfunktion: Enkulturation (Orientierung am Bedürfnis nach kreativer Entfaltung, produktiver Betätigung und Teilnahme am kulturellen Leben)¹¹

Pedagogika volného času je obor pedagogiky, jenž se věnuje využívání volného času dětí a mládeže, ale i dospělých. V dnešní společnosti nabývá volný čas na významu. Roste množství volného času, roste výskyt nežádoucího chování způsobený nudou. Opakem je workoholismus, tedy chorobný vztah k práci a nechut' žít ve volném čase.¹²

---

¹⁰ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 2004, s. 13.

¹¹ OPASCHOWSKI, Horst.W. *Pädagogik der freien Lebenszeit*. 1996, s. 94. Překlad autorky práce: „Rekreace (Orientace na potřebu rekreace) Kompenzace (Orientace na potřebu rozptýlení a zábavy) Vzdělávání (Orientace na potřeby pro poznávání, učení a další sebevzdělávání) Zamyšlení (Orientace na potřebu odpočinku, volného času) Komunikace (Orientace na potřebu komunikace, kontaktu a socializaci) Integrace (Orientace na potřebu spolubytí, zapojení se v komunitě, respektu a formování skupiny) Účast (Orientace na potřeby pro účast, zapojení a sociální sebevyjádření) Kultura (Orientace na potřebu pro tvůrčí rozvoj, vyjádření se a účast v kulturním životě)“

¹² Srov. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 162.

Pojem **prevence** je chápán jako „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům.“¹³

Zmiňován je termín primární, sekundární a terciální prevence. **Primární prevence** je zaměřená na populaci, na mládež. Může se jednat o nespécifickou primární prevenci, podporující zdravé chování a žádoucí jevy. Specifickou primární prevencí je sledování konkrétní rizikové chování. **Sekundární prevence** se věnuje rizikovému chování jednotlivce nebo skupiny. **Terciální prevence** se zabývá minimalizací následků nebo zamezení nežádoucí činnosti u jedinců, kteří již mají s rizikovým chováním zkušenost (například delikventi). **Sociální prostředí** je základním prostředím, které je vytvářeno rodinou, sociální skupinou, společnostmi. Jsou to okolnosti, které na jedince působí. Jde o souhrn podmínek a podnětů, se kterými se člověk konfrontován a kterými se účastní výchovného procesu s určitými cíli.¹⁴

1.2 Rizikové chování

Rizikové chování je termín pro chování jedince, které je nebezpečné jemu samému, ale i okolí nebo společnosti. Pojem obsahuje dva termíny: riziko a chování. Původ slova **riziko** je překládán z italského **risico**, kterým bylo v dřívějších dobách mořeplavci označováno úskalí během plavby. V literatuře je uváděn pojem rizikové chování. To je popisováno jako škála menších přestupků až po závažnější činy, které vykazují negativní důsledky pro aktéra i jeho okolí.¹⁵

V literatuře je pojem **rizikové chování** popisován jako škála menších přestupků až po závažnější činy, které vykazují negativní důsledky pro aktéra i jeho okolí. K vzniku rizikového chování dochází v závislosti na různých proměnných. V literatuře jsou uváděny biologické vlohly (dědičnost), psychologické vlohly (temperament, charakter osobnosti), také sociální podmínky (vliv společnosti, vrstevníků a rodiny). V neposlední řadě se na vzniku rizikového chování podílí i duchovní podmínky (těžké životní situace, ztráta smyslu života a podobně).¹⁶

---

¹³ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 178.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 178.

¹⁵ Srov. DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 2010, s. 22.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 23.

Fenomén **problémového chování** je popisován tehdy, kdy se jeví jako problém a nepřijatelné projevy jedince nejsou v souladu s normou společnosti. Může se jednat o lživost, zapominání výukových pomůcek, drzost a nevhodné jednání žáka s pedagogem. Tento jev může být podchycen vhodným pedagogickým působením.¹⁷

Asociální chování neodpovídá normě společnosti, ale jednání jedince či skupiny ještě neničí společné hodnoty, jako je tomu například u vandalismu. „Toulavost, sebevražednost, prostituce a krádeže jsou nejčastějšími příklady asociálního chování.“¹⁸

Vyšší úrovní asociálního chování je **antisociální chování**. Jedná se o chování protispolečenské, kriminální. Takové chování je chápáno jako závažné, se znaky protizákonných činů, které řeší trestní řád. Termínem **delikventní chování** je označováno porušení zákonné normy chování, čímž je způsobena jedinci či společnosti újma. Je vymezováno u adolescentů s neukončenou bio-psycho-sociálně duchovní zralostí jedince.¹⁹

1.3 Popis vybraných druhů rizikového chování

Rizikové chování je ovlivněno mnoha faktory. Na jeho vznik působí sociální vyloučení a sociální nejistota jedinců i případně celých skupin. Pro zabránění vzniku rizikového chování je důležitý aktivní přístup rodičů a zájem, aby volný čas jejich potomka byl využíván dobrovolně, na základě vlastního zájmu. V případě, že v rodině je údajný nebo skutečný nedostatek času, vzniká prostor pro nevhodné chování dětí a mládeže.²⁰

1.3.1 Šikana

„We define bullying in our work as an interaction in which a more dominant individual or group intentionally causes distress to a less dominant individual or group. This definition makes explicit the unequal nature of the interaction which is a key feature of bullying. The bully

---

¹⁷ Srov. DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 2010, s. 16.

¹⁸ DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 2010, s. 17.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 17.

²⁰ Srov. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 2011, s. 15.

is the more dominant individual and the victim lack the power, strength or will to resist. Bullying is, essentially, the abuse of power.²¹

Šikanování je nebezpečným jevem ve společnosti, jejímž důsledkem je negativní vliv na zdraví jedince, vztahy ve skupině, následně vztahy v rodině a ve společnosti.²²

Šikana se odehrává v kolektivu, jedná se o problém celé skupiny. Nikdy není popisována jen jako záležitost oběti a agresora, na jejím vzniku se podílí i další členové skupiny. Tento jev má svůj průběh, od počátečního ostrakismu až k dokonané šikaně. **První stádium** je nenápadným zrodem izolace a vyčlenění jedinců, kteří jsou méně oblíbení, slabší, nějakým způsobem hendikepovaní.²³

Je třeba, aby pedagog uměl citlivě pozorovat kolektiv a uměl rozlišit rozdíl v chování mezi začátkem šikany a škádlením. Škádlení může být vůči aktérovi nepříjemné, ale nejedná se o jednostranný bezmocný akt. Nejedná se o narušování osobního prostoru a práv druhého. Zúčastnění se mohou vyměnit, či mohou z situace vystoupit, ohradit se větou, vyslovit nesouhlas s činností druhého. Dítě, které se účastní škádlení není ponižováno, nemá pocit bezmoci, není zraněné.²⁴

Druhé stádium znamená již fyzickou agresi vůči oběti. Objevují se různé postoje k vznikající šikaně, ve skupině jsou jedinci souhlasící, nezúčastnění či sympatizující. **Třetí stupeň** šikany je zásadní pro vznik dalšího negativního vývoje. Vývoj je ovlivňován vytvořením skupin a jejich rozložením. Pozitivní skupina, která může být skupině agresorů vyváženým protikladem, může růst šikanování zastavit či ovlivnit. V okamžiku, kdy se pozitivní skupina nevytvoří, pokračuje působení agresorů a šikana je rozvíjena do dalších stádií. **Čtvrté stádium** znamená přijetí norem agresorů celou skupinou. Zapojují se jedinci, kteří by se jindy a za jiných situací do této hry, která už dávno není hrou, nezapojili. Agresoři mají vše pod kontrolou, slábne vliv pedagoga. Následuje **páté stádium, totalita**, tj. stav ve skupině, kdy se odehrává těžká

---

²¹ ELLIOT, Michele. *Bullying: A Practical Guide to Coping for Schools*. Trans-Atlantic Pubns, 2002, s. 12. Překlad autorky práce: „Šikanu definujeme v naší práci jako interakci, ve které více dominantní individuum nebo skupina záměrně způsobují nežádoucí psychickou zátěž méně dominantnímu individuu nebo skupině. Tato definice otevřeně uvádí nerovnost přirozených interakcí, které jsou základní vlastností šikany. Agresor je více dominantní individuum a oběť postrádá sílu, výdrž nebo vůli odolat. Šikana je v zásadě zneužívání síly.“

²² Srov. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 2011, s. 18.

²³ Srov. tamtéž, s. 46.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 65.

šikana pod taktovkou agresorů, často s těžkými fyzickými útoky vůči oběti. Oběť se snaží uniknout do nemoci, absencí ve školní docházce, dojde ke zhroucení.²⁵

Řešením tohoto stádia je rozpuštění, rozbití skupiny, vytvoření podmínek pro vznik nových, zdravých vztahů. Náprava skupiny patří do rukou odborníků, tj. metodiků školní prevence, odborníků z pedagogicko-psychologických poraden, pedagogů a vychovatelů.²⁶

1.3.2 Kyberšikana

„Cyberbullying is a form of bullying in which the perpetrator chooses to harass his or her victim through a technological device. For the bully, there are several reasons he or she may choose this form of bullying. It can be done anonymously, it can be done with little effort, and the harassment can be carried out repeatedly and at a convenient time for the bully.“²⁷

Kyberšikana je popisována jako chování velmi blízce související s šikanou, ale forma útoku agresora na oběť je prováděna prostřednictvím internetu, mobilních telefonů, sociálních sítí. Jev se děje opakovaně, prostřednictvím elektronických médií. Je rozpoznatelný úmysl agresora. Mezi agresorem a obětí existuje mocenská nerovnováha. Agresorovi nelze zamezit v on-line dostupnosti. V případě, že oběť nahlásí nevhodné chování agresora a přístup na stránku oběti je zablokován, agresor může lehce založit nový účet, z kterého může útočit. Výhodou agresora je také jeho anonymita, kterou elektronické prostředí může poskytovat.²⁸

Kyberšikana může být pro útočníka způsob, jak získat vyšší sociální postavení ve skupině, ve školní třídě. Pokud skupina agresivní chování útočníka neocení, zaujme vůči němu odmítavý postoj, může být děj kyberšikany zastaven. Pokud je však kolektivem chování agresora tiše tolerováno, či dokonce svým zájmem a chováním podporováno, agresor si upevňuje vlastní postavení. Často se stává, že útočníkem kyberšikany může být i oběť šikany. Ve světě on-line lze být anonymní a tak je možné se mstít za útoky ve světě off-line.²⁹

---

²⁵ Srov. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 2011, s. 52.

²⁶ Srov. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 2011, s. 236.

²⁷ BREGUET, Teri. *Frequently asked questions about cyberbullying*. 2007. s. 5. Překlad autorky práce: „Kyberšikana je forma šikany, ve které si agresor vybírá k útokům na svou oběť technická zařízení. Pro agresora je několik důvodů, proč si vybírá tuto formu šikany. Může být provedena anonymně, s minimálním úsilím a útoky mohou být prováděny opakovaně v čase určeném útočníkem.“

²⁸ Srov. ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. 2013, s. 21.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 58.

1.3.3 Požívání návykových látek

Návykové látky jsou považovány za nebezpečný jev, kterým je způsobováno poškození zdravé osobnosti a jejího životního stylu v rovině psychické, fyzické, sociální, morální. Návykové látky jsou děleny na legální (např. alkohol, nikotin) a nelegální (marihuana, hašiš, pervitin).³⁰

Klapilová uvádí dělení podle způsobu účinků na jedince, tj. lehké či měkké drogy (káva, marihuana, alkohol) a tvrdé (heroin, kokain, pervitin). Není definováno, jak velká je míra nepřesnosti při označování lehkých drog. Alkohol při opakovaném a nadměrném užívání má podobně destruktivní účinky na organismus jako tvrdé drogy. Důvodem k užívání návykových látek je například tlak vrstevnické skupiny, touha zažít něco výjimečného, únik z obtížných životních situací, snaha zapomenout. Na konzumaci drog jedincem se podílí charakteristika osobnosti, patologické prostředí a možnost požití návykové látky v dané situaci.³¹

První zkušenosti s **kouřením** mají adolescenti. Vrstevnické skupiny posilují toto chování. Kuřáci uvádí, že tabák zmírňuje napětí, uklidňuje a zlepšuje soustředění. Prokazatelnými riziky kouření jsou nádorová onemocnění, poškození ještě nenarozeného dítěte v období těhotenství kouřící matky, onemocnění dýchacích cest. **Alkohol** a jeho požívání je nebezpečným rizikovým jevem, který s sebou přináší krátkodobá a dlouhodobá rizika. Krátkodobá se projevují v různých formách chování, například vandalismus, rizikové sexuální aktivity, agresivní jednání. Alkohol působí na změnu pozornosti, paměti, vnímavosti. Oslabuje komunikační schopnosti, schopnost tolerance a další sociální dovednosti. Způsobuje nemalé zdravotní potíže. Dlouhodobým rizikem ohrožujícím osobnost člověka je závislost na alkoholu, která je provázena psychickým postižením, také onemocněním vnitřních orgánů. **Drogy** jsou nositelem mnoha zdravotních i sociálních problémů. Způsobují poškození vnitřních orgánů těla, v návaznosti na choroby jsou v důsledku užívání drog přenositelné choroby HIV/AIDS, hepatitida. Adolescent, který se stává závislým na drogách mění své návyky. Neplní své povinnosti, nedochází do školy, často má problémy s komunikací v rodině či svými nejbližšími. Dochází k jeho izolaci a navázání vztahů s podobně závislými jedinci. Droga může být nositelem krátkodobých problémů, které

---

³⁰ Srov. KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1996, s. 44.

³¹ Srov. tamtéž, s. 44.

se projevují po přímém požití, halucinace, poruchy vidění a vnímání a také dlouhodobých, nezvratných problémů, které se týkají celkové změny osobnosti.³²

1.3.4 Záškoláctví

Záškoláctví lze popsat jako situaci, kdy se dítě bez souhlasu rodičů záměrně neúčastní vyučování.³³

Příčinou tohoto jevu může být únik jedince od problémových situací, narušený morální vývoj osobnosti, špatný vztah k povinnostem, neschopnost nebo nemožnost adaptace na nový kolektiv, nové prostředí. Záškoláctví může souviset s neuspokojivým klimatem školy nebo třídy.³⁴

Záškoláctví může vznikat jako impulsivní čin, které dítě neplánuje. Odejde z vyučování náhle nebo se rozhodne v momentální situaci. Takové záškoláctví se může opakovat až do doby, kdy rodiče zjistí, že jejich dítě nechodí do školy. Plánované záškoláctví může být účelové. Dítě se záměrně vyhýbá školní docházce, kvůli zkoušení, nepříjemnostem ve škole či neoblíbenému vyučujícímu. Příčinu záškoláctví může ovlivnit špatný postoj k plnění školních povinností. Na vznik tohoto jevu může působit i prostředí rodiny a parta, vrstevníci. Záškoláctví je třeba citlivě řešit, zejména slabší žáky spíše motivovat než v nich utvrzovat myšlenku, že se jim často práce nedaří. Problémy s docházkou nemusí mít jen slabší žáci, ale i mimořádně nadaní, které ostatní kolektiv začne hanlivě označovat, případně šikanovat. Další možnou příčinou vzniku záškoláctví jsou nepřiměřené nároky vyučujícího na žáka, například při studiu na víceletých gymnáziích. Záškoláctví také způsobuje necitlivý přístup rodičů, kteří si ambiciózně plní své představy o vzdělání svých potomků, ale ti by se raději věnovali jinému oboru nebo jsou školní požadavky neúměrné jejich možnostem. Jev ovlivňuje také příslušnost dítěte k partě, která často podmiňuje členství záškoláctvím. Záškoláctví je jev, který nesmí být podceňován. Je to vždy stav psychiky dítěte, odraz chování na situaci, do jaké se dítě dostalo. Řešení problému by mělo probíhat velmi citlivě, na záškoláctví může navazovat další právě prožívaná problematická situace dětí a mládeže.³⁵

---

³² Srov. DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 2010, s. 37–45.

³³ Srov. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 310.

³⁴ Srov. KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1996, s. 44.

³⁵ Srov. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2009, s. 99–101.

2 Volný čas dětí a mládeže

Volný čas je důležitým faktorem pro rozvoj osobnosti, odpočinek, regeneraci sil. Je to čas, který člověk věnuje sám sobě. Jde o čas, který zbývá po splnění povinností. Někteří jedinci tento fenomén neumí využívat ke správnému vývoji osobnosti. Neumějí se v nabídce volnočasových aktivit orientovat či nemají ani zájem volný čas smysluplně využít. Je vhodné nabídnout dětem a mládeži přitažlivé příležitosti, které naučí jak získávat hodnoty, jak se spoléhat sám na sebe, odstraňovat jejich nezájem a pasivitu. Tyto skutečnosti ovlivňuje především rodina, vrstevnická skupina, parta a v neposlední řadě pedagog působící ve školním i mimoškolním zařízení.³⁶

2.1 Význam fenoménu volného času

Výzkum, který byl věnován provázanosti volnočasových aktivit a prostředí, byl vyhodnocen neuspokojivými výsledky. Poukazuje spíše na živelné shromažďování dětí a mládeže, bez dohledu dospělých a v neodpovídajících prostorách.³⁷

Důsledky nevhodně zvoleného prožitku volného času jsou sledovány celosvětovou vědeckou činností. Hofbauer zmiňuje, že: „[...] podle současné lékařské studie tráví žáci prvního stupně školy ve Velké Británii denně až pět hodin u televizoru, třetina jich neabsolvuje ani desetiminutovou procházku a šestina má nadváhu; u některých se začíná projevovat i závislost na počítači.“³⁸

Statistické údaje, které byly zveřejněny pro bývalou Československou republiku, mluví o historickém vývoji a vzrůstu počtu aktivit pro děti a mládež (organizovaná střediska volného času a domovy dětí a mládeže, tábory). V období mezi roky 1976 a 1989 je evidován stav, kdy počet letních táborů vzrostl z 1 800 na 3 500 ročně. Vzrostl také počet zúčastněných z 63 000 na 117 700. Na přelomu tisíciletí působilo v České republice 17 100 zájmových středisek (útvarů) s 219 000 účastníky aktivit. Konalo se 2 200 táborů s 75 400 účastníky.³⁹

Situace není uspokojivá. V době po sametové revoluci vstupují do možností zařazení dětí a mládeže do výchovných volnočasových aktivit další činitelé, významnou úlohu má například finanční hledisko. Pro mnohé zájemce o letní aktivity je tábor nedostupný, neboť poplatky za

---

³⁶ Srov. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 2004, s. 46.

³⁷ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 189.

³⁸ Tamtéž, s. 190.

³⁹ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 191.

realizaci několikadenního pobytu vzrostly a pro mnohé rodiny se tyto aktivity staly méně nebo obtížně dosažitelné.⁴⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy svými dotacemi v současné době podporuje pouze tábory pořádané v rámci integrace hendikepovaných. Celkovou nabídku táborů pořádaných dalšími organizacemi nesleduje. O táborových aktivitách nabízených jinými organizacemi, jejich cenách a podmínkách účasti, je možné se dozvědět na stránkách www.borovice.cz nebo www.cesketabory.cz.⁴¹

Financování volnočasových aktivit se netýká jen rodin, ale je propojen i s vlastní činností zařízení. Ekonomické problémy vychází z životní úrovně populace, z nezaměstnanosti rodičů dětí a mládeže. Problémem je též netolerance etnických skupin, žádoucí či nežádoucí chování dětí a mládeže je ovlivňováno dalšími faktory. Tím nejvýznamnějším jsou podmínky, v jakých vyrůstají tj. rodina, která je prvním sociálním prostředím pro vytváření zdravých návyků a získávání hodnot. V této souvislosti je poukazováno na neschopnost některých rodin umožnit dítěti nebo dospívajícímu zapojit se do volnočasových aktivit. Nevhodné sociální prostředí je rizikové pro vznik nežádoucího chování. Dítě přebírá vzorce chování svých rodičů. Tam, kde je vybudováno zdravé rodinné zázemí nebude mít tak velký patologický vliv parta vrstevníků, která neuznává hodnoty běžné a zdravé společnosti.⁴²

Volný čas má společenský význam. Může být chápán pozitivně, tedy může být přínosem pro rozvoj osobnosti, ale i negativně. Jako příklad lze uvést nevhodně trávený volný čas užíváním drog. Takové léčení závislosti je závažné téma v celospolečenském hledisku. Fenomén volného času je významným faktorem ve vývoji osobnosti mladého člověka. Je-li správně nastaven a využit, může být přínosem pro vývoj hodnot osobnosti, pro rozvoj empatické ohleduplnosti vůči jiným, pro stanovení správného postoje vůči kariéře, hmotnému ohodnocení a morálnímu hodnocení člověka. Preventivní funkce volného času podporuje od raného věku rozvoj osobnosti, utváří vztahy k hodnotám, ke svým vrstevníkům, rodinným příslušníkům, lidem v jeho okolí a buduje zdravý postoj k sobě samému. Jedinec se má „[...] učit oceňovat

---

⁴⁰ Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 192.

⁴¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Letní tábory*. [online], [cit. 2015-05-08].

⁴² Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 1999, s. 276.

a využívat čas lidského života (a tedy také volný čas) jako významnou hodnotu, kterou člověk může a má naplňovat konáním smysluplným a pro druhé prospěšným.“⁴³

2.2 Rodina

Rodina je nejdůležitějším prostředím pro vývoj člověka. Do ní se dítě narodí s genetickým vybavením, které získalo od rodičů, v ní začíná jeho život. Rodina je vnímána jako první přirozené prostředí výchovy.⁴⁴

Termín **tradiční rodina** je používán pro takové soužití, kde otec má dominantní roli, rodiče, prarodič a děti, vnuci, žijí v jednom domě, role jednotlivých rodinných příslušníků jsou hierarchické a vzájemně se doplňují. Otcova autorita je vždy jasně vymezena a není zpochybňována. Kapitál, který se v rodině předává, je především ekonomický.⁴⁵

Model tradiční rodiny je v průběhu historického vývoje změněn v moderní rodinu, především tzv. **nukleární rodinu**. Od tradiční se liší tím, že mladý pár s potomky žije odděleně, mimo místo, kde žijí prarodiče. Mimo ekonomického kapitálu je v takové rodině předáván i kapitál sociální, to znamená vazby na lidi a kulturní bohatství. To vyplývá ze schopnosti komunikace, orientace v různých oblastech zájmu a podobně. Také v této rodině má své významné místo výchova dětí, péče o ně.⁴⁶

V současné době je uplatňován model rodiny vlastní, neúplné a také náhradní. Mimo funkce např. ekonomické, socializační, reprodukční je v rodině poskytována možnost utváření vztahů a hodnot. Vznikají první etické a emocionální situace. Rodinné prostředí má vliv na utváření životního stylu. Základní jednotka společnosti se jeví nejdůležitějším prvkem, kterým je ovlivňována schopnost jedince zařadit se do sociálního prostředí a společnosti. Pokud dítě žije v rodině, jsou mu poskytovány nejlepší podmínky pro jeho vývoj. Jedná se o rodiny úplné, s oběma rodiči, s prarodiči, kteří poskytují vnukům zázemí odpovídající vztahům vnuk, babička, dědeček. Dobrá rodina znamená zdravý vztah mezi rodiči (s respektem, odpovědným citem a tolerancí). Svou roli hraje také materiální zázemí rodiny a finanční zajištění. V dobře fungující rodině jsou předávány hodnoty pro život nejdříve ve společnosti vrstevníků, později

---

⁴³ PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 196.

⁴⁴ Srov. KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1996, s. 27.

⁴⁵ Srov. PETRUSEK, M. *Základy sociologie*. 2009, s. 95.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 95.

ve společnosti dospělých. Zdravá rodina předává svým potomkům hodnotový kapitál kulturně ekonomicko-sociální.⁴⁷

Funkčnost rodiny je popisována čtyřmi pojmy. **Funkční rodina** je taková, kde je zajištěn zdravý vývoj dítěte. **Problémová rodina**, ve které se projevuje nefunkčnost v některých oblastech, ale rodina situaci řeší a je schopna reagovat na situaci. **Dysfunkční rodina** vyžaduje soustavnou péči, neplní základní funkce a ohrožuje vývoj a výchovu dítěte. **Afunkční rodina** naprosto neplní svou funkci, dítě je nutné předat náhradní rodině či jinou formou zajistit péči o něj.⁴⁸

Rodina vytváří prostředí, které má vliv na vývoj dítěte po všech stránkách. Rozvíjí také schopnost komunikace, poznávací a emoční schopnosti, dává základ hodnotovému systému osobnosti. Příčinou vzniku rizikového chování (agresivita, drogy, promiskuitní sexualita, šikana apod.) může být působení nekvalitního výchovného prostředí v rodině dítěte.⁴⁹

V rodině se má mladý jedinec naučit základním hodnotám. Rodič má být ten, kdo se nejvíce podílí na výchově svého potomka, pedagog, vedoucí kroužků či učitel hudby mohou výchovu rozvíjet a upevňovat. Pozitivní či negativní zkušenosti a návyky získané doma jsou pro vývoj dítěte daleko důležitější než cokoliv, co se mohou naučit v školním či mimoškolním zařízení. Rodina je primární skupinou, která ovlivňuje vývoj dětí a mladých lidí, je také „[...] prvotním prostředím volnočasového života a výchovy. Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace.“⁵⁰

Způsob života rodiny a také způsob výchovy spolu s hmotnými i časovými možnostmi vytváří možnost volnočasového života. Dítě nemá být ponecháno netečně bez dohledu rodičů, ale není vhodná ani nařizující a přísná výchova. Rodič by měl být rádcem, inspirátorem. Každý rodič by se měl aktivním způsobem podílet na prožívání volného času svého dítěte. Dítě by se mělo na základě rodičovského vedení dobrovolně rozhodnout jak bohatě a smysluplně využije svůj volný čas. Tak si vytvoří postoje, návyky a hodnoty, které bude v dospělosti moci předávat svým potomkům. V rodině je volnočasová výchova uskutečňována napodobováním

---

⁴⁷ Srov. PETRUSEK, M. *Základy sociologie*. 2009, s. 94.

⁴⁸ Srov. KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1996, s. 29.

⁴⁹ Srov. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 203.

⁵⁰ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 2004, s. 56.

sociálních vzorů tj. dítě se učí návštěvami různých zařízení, divadel, s rodiči absolvují společné vycházky, výlety, účastní se pobytů v přírodě. Není však žádoucí nápodoba životního stylu, kde jde o nudu, zahálku či rizikové chování nebo protispolečenské aktivity. Správná volnočasová výchova je realizována sledováním zájmů a potřeb dětí, podporou jejich nadání, stavem, kdy se u dětí projeví schopnost pro nějakou činnost a samy se chtějí této činnosti věnovat. Tak mohou své nadání posilovat, prohlubovat své znalosti a jejich zájem může přerůst do profese v dospělosti. Taková činnost se může promítnout v mnoha oblastech, například umělecké, kulturní, sportovní a jiné.⁵¹

Rodiče by měli dětem věnovat dostatek času, svým příkladem by měli ukazovat dětem jak využít volný čas pro sebe i pro pomoc druhým. Tím je také ovlivňován životní styl. Děti se díky plánovaným volnočasovým aktivitám mohou podílet svým přáním, ovlivněným rozhodnutím rodičů, na rozhodování o volném čase rodiny a o způsobu jak čas prožijí, kam pojedou na dovolenou či do jakých volnočasových aktivit se dítě bude moci zařadit. Jedinec se učí zdravě prosazovat svou vůli a rozhodovat sám o sobě i spolurozhodovat o společně prožitém čase v kruhu svých nejbližších.⁵²

Dítě již v mateřské škole navazuje první kamarádství či přátelství s vrstevníky. Vrstevnická skupina zastává významnou roli v utváření hodnot a zdravého životního stylu. Tyto vztahy jsou většinou krátkodobé, až v pozdějším věku vznikají dlouhodobější, více či méně trvalá přátelství. Dítě v nové situaci hledá další, nové místo. To původní a prvotní má ve své rodině. V této základní sociální jednotce jsou zařazeni jedináčci i druhorození, každý zde má mít své místo. Jedná se nejen o fyzický prostor jakým je místo na spaní nebo místo u stolu, ale také jeho věci a hračky. V rámci rodiny v tomto smyslu není podstatné, zda je soužití v rodině či výchova v ní dobrá nebo špatná. Pro dítě v tomto věku je významný prožitek, kdy se jedinec cítí součástí rodiny, má své blízké osoby, ke kterým se vrací a má k nim blízký vztah.⁵³

---

⁵¹ Srov. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 2004, s. 62.

⁵² Srov. tamtéž, s. 63.

⁵³ Srov. SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. 2014, s. 64.

2.2.1 Vliv rodinného prostředí

Rodinné zázemí je považováno za nejvýznamnější faktor utváření zdravého či rizikového chování jedince.⁵⁴

Jedná se o první prostředí, kam se dítě narodí. Setkání s prvními lidmi, tedy rodiči, prarodiči, příbuznými, jejichž výchovou, přístupem i osobním vzorem je jedinec ovlivňován. V tomto prostředí je pokládán základ bezpečného nebo rizikového chování dětí a mládeže. Záleží na emocionálním postoji rodičů, na přístupu k dětem. Není vhodný přísný přístup, ale ani nezájem a benevolence. Rodičovská výchova je charakterizována několika způsoby. **Autoritářský rodičovský přístup** je formulován zejména vyšší autoritou a souborem norem, které nesmí být překračovány. Výchova je především systémem příkazů a zákazů, strohá, chudá na emoce. **Autoritativní rodičovský přístup** zde je výchova ovlivňována aktivně, je oceňován aktivní přístup a autonomie, ale také kázeň dítěte. **Liberální rodičovský přístup** spočívá v minimální kontrole, dítě je nenásilným způsobem ovlivňováno. Je vychovááno s rodičovskou láskou, ale velmi volně.⁵⁵

Tzv. odmítající výchova dítěti neprospívá, dítě není rodiči kontrolováno, vedeno, rodiči je projevován spíše negativní emocionální přístup. Na výchově v rodině, jejím způsobu, záleží, zda bude dospívajícím jedincem upřednostňováno normální a bezpečné chování a zda bude schopen odmítat rizikové chování. „Rodičovský styl výchovy je pokládán za jeden z nejvýznamnějších zdrojů prevence různorodých forem rizikového chování (mj. zneužívání návykových látek, výchovných obtíží, agresivity vůči okolí, suicidálních tendencí).“⁵⁶

Na způsob výchovy v rodině má vliv mnoho faktorů, sociální postavení rodičů, jejich věk, jejich vzdělání, způsob soužití rodičů a jejich výchovný přístup. Dítěti neprospívá ani přehnaná péče, ani nezájem. Nežádoucí je velká přísnost či benevolence. Pokud má dítě pocit, že na něm rodičům nezáleží, začne hledat své místo někde jinde, kde o něj zájem projeví. Nevhodné je také přehnané ekonomické zajištění dítěte, kdy se rodiče více orientují na byznys a podnikání. Dítě pak postrádá rodičovský zájem, vyhledává situace a místo v kolektivu, partě, kde jeho platidlem bude hodnota jeho vlastní osobnosti.⁵⁷

⁵⁴ Srov. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 2001, s. 203.

⁵⁵ Srov. KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. 2011, s. 24.

⁵⁶ Tamtéž, s. 28.

⁵⁷ Srov. KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. 2011, s. 32.

Rodina a rodinné právo je upravováno Občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb.⁵⁸, platným od 1. 1. 2014.

2.2.2 Biologické a sociální podmínky pro vznik rizikového chování

Vznik rizikového chování je ovlivněn faktory, které se mohou dělit na biologické (vrozené) nebo sociální (získané). Tyto se prolínají, mají vliv na chování jedince a následný vznik sociálně patologických jevů. Biologické faktory si člověk přináší do svého života genetickou výbavou a také mohou být ovlivněny zdravotním stavem jedince. „Vyšší tendence k agresivnímu jednání může souviset s úrazem či onemocněním. Bývá často pozorovatelná u osob trpícími poruchami psychického vývoje a hyperkinetickými poruchami (syndrom hyperaktivity ADHD apod.).“⁵⁹ Sociální faktory jsou charakterizovány působením prostředí, sociálním učením, výchovou v rodině, působením dalších sociokulturních skupin, jako jsou například vrstevnické party, sportovní, zájmové kroužky apod. Významným je sledován vliv celé společnosti i jejího systému (tj. vliv médií, vliv politický i ideologický).⁶⁰

2.3 Vrstevníci, spolužáci

Dítě, které přijde do kolektivu dalších dětí, se zařadí do skupiny vrstevníků či spolužáků a stává se její součástí. Potřebuje najít své místo v nové situaci a skupině v pozici vrstevníka či spolužáka v dalších navštěvovaných institucích tj. ve školních třídách, kroužcích, prázdninových akcích, táborech i jiných skupinách. V první skupině spolužáků, vrstevníků, v mateřské škole je z těchto důvodů označován prostor dítěte. V těchto zařízeních je běžně označován prostor a předměty dítěte obrázkem tak, aby snadno vědělo, kde je jeho věšák v šatně, ručník a jiné předměty v zařízení nebo postýlka k odpolednímu odpočinku.

Vrstevníci nebo spolužáci, vytváří skupiny, kterými je ovlivňován vývoj jedince. „Učení ve skupinách umožňuje jednotlivci rozšiřovat oblast prožitků a zkušeností a zprostředkovává tak nové poznání. Dává tím příležitost orientovat se ve světě nově a s větší vyzrálostí.“⁶¹

---

⁵⁸ Ministerstvo spravedlnosti. *Nový občanský zákoník*. [online], [cit.2015-05-10].

⁵⁹ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 2009, s. 50.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 45.

⁶¹ BELZ, Horst a SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. 2001, s. 40.

Výběrem skupiny, do které se dítě či mládež zařadí, ve které se najde, může být ovlivněn volný čas, jeho prožití a zhodnocení. Vrstevnická skupina je skupina lidí podobného věku, společenského postavení, většinou působící ve stejné instituci. Její největší význam je označován v období dospívání.⁶²

Skupiny jsou vytvářeny podle mnoha faktorů. Jsou vymezeny společnými znaky jejich příslušníků. Děti a mládež jsou sdružovány do skupin podle zájmů. Vzniká tak například skupina spolužáků navštěvující přírodovědný, sportovní modelářský nebo výtvarný kroužek. Příslušníci skupin jsou v pozitivním případě označováni podobným oděvem. Na veřejnosti se prezentují například klubovým tričkem agility týmu. V negativním případě oděv způsobuje dělení na jedince se značkovým oblečením a bez značkového oblečení.⁶³

Příslušnost ke skupinám se může projevit kladně, posílením sebevědomí jedince, jeho osobnostním rozvojem, ale také záporně, zejména v případě příslušnosti do sportovní skupiny, která patří jen dětem a mládeži ze sociálně silnějších rodin vůči jedincům, kteří do podobného kroužku chodit nemohou, protože jejich rodina je sociálně slabší. Ve skupině může působit jako významný faktor skutečnost zda jedinec vlastní či nevlastní V.I.P. předmět, například značkový mobil, počítač, tablet. Vliv vrstevnické skupiny je nejsilnější v období dospívání, kdy se formuje vlastní totožnost jedince.⁶⁴

2.4 Vliv party

Skupina, kam člověk může patřit je buď neformální, tedy dobrovolná, formální, ovlivněná okolnostmi kde bydlí, kam dochází do školy, do zájmového kroužku apod. V partě hraje více rolí neformální příslušnost. Jedinec se dobrovolně rozhoduje kam patří, s kým a jak bude trávit čas.⁶⁵

Parta má významný podíl na vzniku rizikového chování. Platí, že „[...] čím je bližší vztah jedince ke skupině, tím menší je jeho schopnost se od ní distancovat, hrozí riziko nesoudného přijetí mnohdy patologických norem, jedinec ztrácí svoji individualitu a zdravý rozum.“⁶⁶ V partě platí velký status vůdce. Má-li taková skupina agresivní chování jako normální vzorec

---

⁶² Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2008, s. 200.

⁶³ Srov. PETRUSEK, M. *Základy sociologie*. 2009, s. 97.

⁶⁴ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2008, s. 201.

⁶⁵ Srov. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2009, s.72.

⁶⁶ Tamtéž, s. 72.

chování, jedinec, který se do takové skupiny zařadí, je pod jejím vlivem a ztrácí svou vlastní identitu. Autoritářská výchova je dalším faktorem, podílejícím se na vzniku agresivního chování. Dítě zažívá neustálé zvýrazňování jeho chyb, kárání a tresty převažují nad pochvalou. V partě hledá únik a ocenění sebe sama. Dalším faktorem je tzv. podmíněná rodičovská láska. Rodiče, kladou na své potomky velké nároky. V partě děti nachází to, co jim chybí, tedy pochopení, uznání, své místo.⁶⁷

2.5 Pedagog

Pedagogický pracovník je člověk, který má velký vliv na výchovu a vývoj jedince, je definován Zákonem o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. Vykonává přímou činnost, kterou je vychovávaný jedinec vychováván a vzděláván na základě odpovídajícího předpisu. Je v pracovně právním vztahu se školským zařízením, případně působí jako ředitel školy. Pedagog může působit i v neziskových organizacích, v oblasti sociálních služeb.⁶⁸

„Přímou pedagogickou činnost vykonává

- a) učitel,
- b) pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- c) vychovatel,
- d) speciální pedagog,
- e) psycholog,
- f) pedagog volného času,
- g) asistent pedagoga,
- h) trenér,
- i) metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně,
- j) vedoucí pedagogický pracovník.“⁶⁹

Pedagog ve volném čase má významný podíl na smysluplném prožití volného času mladého člověka, který se ocitá v neomezované a neorganizované oblasti. Pedagog zde působí jako koordinátor, jenž přebírá zodpovědnost za prožitý volný čas. Nabízí aktivní, kreativní,

---

⁶⁷ Srov. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2009, s. 74.

⁶⁸ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Aktuální znění zákona o pedagogických pracovnících*. [online], [cit. 2015-03-27].

⁶⁹ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Aktuální znění zákona o pedagogických pracovnících 1. září 2012*. [online], [cit. 2015-03-27].

seberealizační i sebevýchovné aktivity, ale takovým způsobem, aby zaujal jedince a byl dobrým průvodcem v době dětství a dospívání mladého člověka. Osobnost pedagoga by měla být prezentována určitou charakteristikou. Ke svému povolání by měl mít nadání, empatii, vztah k dětem, měl by se zabývat dětmi, jejich potřebami, měl by být schopen je motivovat, pomáhat jim. Pedagog by se měl neustále vzdělávat a seberealizovat.⁷⁰

Podle Pávkové by pedagog měl být profesionál, který pracuje pro děti, vnímá jejich potřeby, je jim otevřen a nápomocen při řešení. Měl by umět oddělit své osobní potřeby od profesních, měl by být schopen respektovat určitá pravidla, která jsou stanovena v rámci organizace i v rámci společnosti. Tato pravidla jsou upravena v příslušných dokumentech zařízení (např. etický kodex). Důležitá je také schopnost pedagoga na svém růstu a odborných dovednostech pracovat. „Prostředkem profesního růstu pracovníků, v jejichž práci hrají významnou roli mezilidské vztahy, je zejména supervize, různé formy dalšího vzdělávání, výcviky sociálních dovedností.“⁷¹

Tam, kde je vytvářen vztah mezi pedagogem a dítětem, je důležitá pedagogická komunikace. Existuje ve formě verbální i neverbální. Je zcela na místě, aby pedagog byl empatický a dokázal zachytit sdělení dítěte, které mu chce říci nějakou informací. Pedagog se má zajímat nejen o to, co dítě sděluje verbálně, ale měl by si všimnout i dalších signálů, tj. vnímat výraz ve tváři, pohled očí, rozumět gestům dítěte a řeči těla.⁷²

2.6 Vliv školního prostředí a role pedagoga

Škola je prostředím, kde je utvářen základ pro sociální vztahy. Jedinec se setkává s novými kamarády, vrstevníky, je také vytvářen vztah mezi žákem a pedagogem. „Dlouhodobé pozitivní vztahy s dospělou osobou mimo rodinu, což pro všechny dospívající bez ohledu na jejich další aktivity může představovat vazba s učitelem, znamenají zdroj dalšího vývoje ve smyslu socializace.“⁷³

V tomto prostředí se jedinec učí navazovat vztahy se svými vrstevníky, ale také se učí samostatnosti. Vrstevnická skupina ovlivňuje vývoj dítěte. Poskytuje i míru nebezpečí a prostor

---

⁷⁰ Srov. SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úv. do stud. ped. volného času)*. 1994, s. 130.

⁷¹ PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 56.

⁷² Srov. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. 2008, s. 59.

⁷³ KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. 2011, s. 29.

pro rizikové chování dětí a mládeže. Jedinci, kteří byli ochotni obejít pravidla rodičů, školní práci i obětovat své vlastní nadání jen proto, aby se zalíbili svým vrstevníkům, vykazovali nejvyšší míru výchovných problémů a nejnižší akademické výsledky.⁷⁴

Každé školské zařízení řeší prevenci rizikového chování. Tuto povinnost jako závaznou zmiňuje i Školský zákon č. 561/2004 Sb., § 116. Podle zmíněného paragrafu škola poskytuje pro děti, žáky, studenty a zákonné zástupce nejen informační, poradenské a diagnostické činnosti, ale také péči v oblasti prevence.⁷⁵

Na základě spolupráce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy s krajskými školskými metodiky prevence, z výsledků preventivní činnosti v roce 1998 – 2012 vznikl dokument „Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018.“⁷⁶ Zabývá se rizikovým chováním a preventivním programem včetně zúčastněných organizací, které se na prevenci podílejí.

Ve školských zařízeních je zpracováván minimální preventivní program, na základě kterého je zajišťována primární prevence rizikového chování dětí a mládeže. Na prevenci se podílí vedoucí pracovník zařízení (ředitel, zástupce ředitele), školní metodik prevence a další pedagogové, kteří svým výchovným přístupem, aktivitami a osobním příkladem vytváří bezpečné prostředí. Škola by měla být nápomocná poradenstvím při výchově dětí a mládeže. Pedagogové by měli sledovat chování žáků. Měli by komunikovat nejen s rodiči, ale především otevřeně a vstřícně se svými žáky. Dětem by měli rozumět. Tam, kde se projeví výchovné potíže, pedagog by měl umět adekvátně reagovat, komunikovat s rodiči, vysvětlit možnou příčinu chování žáka. Je žádoucí spolupráce s výchovným metodikem prevence.⁷⁷

---

⁷⁴ Srov. KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. 2011, s. 35.

⁷⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. [online], [cit. 2014-10-28].

⁷⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní strategie primární prevence dětí a mládeže na období 2013 - 2018*. [online], [cit. 2014-10-28].

⁷⁷ Srov. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2009, s. 101.

3 Vliv prostředí

Rizikové chování je ovlivňováno různým prostředím, ve kterém děti tráví svůj volný čas. Mimo domácí prostředí je to škola, zařízení pro volný čas, veřejná prostranství, hřiště. Dítě zde neprožívá čas samotné, ale v partě vrstevníků. Zde se mohou objevit různé vzory pozitivního i negativního chování. Je třeba zvážit bezpečnost takového prostředí, míru soukromí, za které aktivity probíhají, rizikový kontakt s vrstevníky i prostředím, vhodnou volbu aktivit. Prostředí lze dělit dle Krause podle různých typů. Pro účely této práce byla vybrána typologie podle velikosti prostoru. Makroprostředí vytváří prostor pro život celé společnosti. Regionální prostředí je prostor pro život širší skupiny na rozsáhlejší prostoru v rámci společnosti. Lokální prostředí zahrnuje část města či obec. Mikroprostředí je prostor, v němž jedinec přímo žije a bydlí. Podle výše zmíněného autora je prokázán větší výskyt sociálně patologických jevů ve městech a průmyslových lokalitách (regionální prostředí). Na venkově (lokální prostředí) děti a mládež způsobují méně výchovných problémů, mají lepší vztah ke škole i když nedosahují takových školních výsledků jako děti z města.⁷⁸

3.1 Legislativa

V rámci společnosti jsou stanoveny legislativní mantinely, kterými je určován směr a zdravý vývoj jedince od útlého věku. Nejvyšším orgánem v oblasti výchovy dětí a mládeže a s ní spojené prevence sociálně patologických jevů je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Tato instituce se řídí základním dokumentem, kterým je zákon č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. V tomto předpisu je zakotvena povinnost pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a také povinnost předcházet rizikovému chování. § 29 zmíněného zákona mluví o předcházení vzniku sociálně patologických jevů, o zajištění podmínek pro zdravý vývoj vzdělávaného jedince s respektováním jejich fyziologických potřeb. Podle § 30 jmenovaného zákona je ředitelem školy vydáván školní řád, kde je mimo jiné uvedeno zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví

---

⁷⁸ Srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 2014, s. 68.

vzdělávaných žáků, ochrana před sociálně patologickými jevy, diskriminací nebo násilným jednáním.⁷⁹

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, tímto zákonem se řídí školní metodik prevence. Prostřednictvím této vyhlášky je zajišťována prevence sociálně patologických jevů a realizace preventivních opatření. Poradenství je poskytováno žákům, zákonným zástupcům či školám.⁸⁰

Každá škola má zpracován školský vzdělávací program, jehož součástí je minimální preventivní program, ve kterém je stanoveno, jakým způsobem je definováno rizikové chování, co do této oblasti patří, jakým způsobem bude prevence rizikového chování realizována. Pedagog, který působí jako metodik, má splňovat kvalifikační předpoklady podle Zákona č. 63/2004 Sb. o pedagogických pracovnících, tj. splňuje způsobilost k právním úkonům, je vysokoškolsky vzdělaný v akreditovaném oboru, bezúhonný, způsobilý vykonávat činnost i po zdravotní stránce.⁸¹ Je třeba zmínit, že prevence rizikového chování se týká i dětí se sociálním znevýhodněním, dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, legislativní normy jsou uvedeny ve Vyhlášce č. 73/2005 Sb.⁸²

Dalším dokumentem je Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, která v § 2 přímo uvádí povinnost školských zařízení zřizovat pro zájmové vzdělávání formy činností vedoucí k prevenci rizikového chování dětí, žáků, studentů.⁸³

Rizikové chování je definováno Národní strategií primární prevence rizikového chování dětí a mládeže pro rok 2013 – 2018. Dokument vychází z poznatků a závěrů dlouhodobého jednání s krajskými školními koordinátory prevence, z dlouhodobých zkušeností preventivních programů z období od roku 1998 do roku 2012. Cílem tohoto dokumentu je zabezpečení podmínek k předcházení a minimalizaci rizikového chování. Pokud je již řešeno, je cílem

---

⁷⁹ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. [online], [cit. 2015-03-27].

⁸⁰ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních*. [online], [cit. 2015-02-28].

⁸¹ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Aktuální znění zákona o pedagogických pracovnících k 1. září 2012*. [online], [cit. 2015-03-27].

⁸² Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*. [online], [cit. 2015-02-28].

⁸³ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání*. [online], [cit. 2015-02-28].

ochrana před dopady rizikového chování. Dokument se zaměřuje na agresivní chování, kterým je šikana, kyberšikana, různé formy násilí, rasismus, na prevenci delikventního chování. Je uváděn vandalismus, krádeže, sprejerství. Zabývá se záškoláctvím, závislostním chováním, rizikovými sportovními aktivitami, rizikovým chováním v dopravě, poruchami příjmu potravy, působením sekt a také sexuálním rizikovým chováním. Definuje cílové skupiny, se kterými pracuje. Uvádí skupiny děti a mládeže od 3 do 26 let, tyto dělí na děti předškolního věku (od 3 do 6 let), mladšího školního věku (od 6 do 12 let), staršího školního věku (od 12 do 15 let), mládež (od 15 do 18 let) a mladí dospělí (od 18 do 26 let). Zaměřuje se na specifické skupiny, tj. děti a mládež z rodin se závislostmi nebo takových, kde je páchána trestná činnost. Dalšími neméně významnými cílovými skupinami jsou rodiče. Pracuje i s veřejností. Její informovanost může ovlivnit chování jedince. V neposlední řadě je cílovou skupinou pracovník v primární prevenci rizikových jevů. Zde klade důraz na jeho znalosti, kvalifikaci a kompetence. Na základě zmíněného dokumentu spolupracuje Ministerstvo školství a tělovýchovy s Ministerstvem zdravotnictví v oblasti prevence užívání návykových látek. Na spolupráci se podílí i Ministerstvo vnitra v oblasti kriminality. Na prevenci se podílí také Úřad vlády České republiky zejména formou protidrogové politiky. Ministerstvo školství a tělovýchovy koordinuje činnost krajských metodiků prevence, metodiků prevence v Pedagogicko psychologických poradnách. Prostřednictvím krajských metodiků prevence je organizována také činnost školních metodiků prevence. Ti zajišťují zejména realizaci preventivního programu školy, podílí se na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu a jiných jevů rizikového chování. Vede pedagogické pracovníky v oblasti prevence, tak, aby byly včas podchyceny projevy problémového chování. Spolupracuje s dalšími orgány samosprávy, které se rizikovým chováním zabývají.⁸⁴

3.2 Vliv médií

Média jsou významnou složkou volného času. Do oblastí médií je zahrnován tisk, noviny, časopisy, rozhlas a televize. Jedinec, který sleduje média, (vysílání TV, internet) může být jejich chováním ovlivňován. Sledování nevhodných pořadů může dítěti podávat návod, jak filmového

---

⁸⁴ Srov. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Národní strategie primární prevence dětí a mládeže na období 2013 - 2018*. [online], [cit. 2014-10-28].

hrdinu napodobit. Média mohou ovlivnit velkou mírou chování jednotlivce v různých reakcích či může být dítě utvrzováno v nějakém chování, postoji nebo poznání.⁸⁵

Největším nebezpečím pro děti a mládež je všude dostupný internet, kde jsou umístěné na různých serverech či komunikačních sítích více či méně osobní příspěvky. Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014, provedený Univerzitou Palackého v Olomouci ve spolupráci s Seznam.cz, Google, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem vnitra České republiky, Nadací Vodafone oslovil 28 000 dětí. Cílem zkumu bylo zjistit údaje o setkání respondentů s kyberšikanou, názor na sdílení osobních údajů na sociálních sítích, využívání sociálních sítí a komunikace s neznámými lidmi přes internet. Dle zmíněného výzkumu děti nejčastěji zveřejňují své jméno a příjmení, fotografii nebo e-mail a dokonce by sdělily tyto údaje také lidem, které potkaly jen ve virtuálním světě a nikdy se s nimi osobně nesetkaly. Velkým rizikem je vznik kyberšikany na sociálních sítích. Z oslovených dětí se téměř 51 % setkalo s některou z forem kyberšikany (zastrašování, prozvánění, ztrapnění šířením videa, fotografie, audia, průnik na účet, vydírání).⁸⁶

Je vhodné, aby děti, rodiče i pedagogové byli v rámci prevence rizikového chování dětí a mládeže seznamováni se zásadami bezpečného pohybu na internetu. Nikomu na internetových sítích by neměli sdělovat svou adresu nebo telefon, nikomu, koho neznají, by neměli posílat své fotografie. Zásadou je nesdělovat hesla používaná v internetovém prostředí. Na sprosté, hrubé či vulgární výrazy by neměli reagovat, měli by umět odejít včas z komunikace, kterou si nepřejí. Děti by se měly umět svěřit dospělému, pokud narazí na stránky či obrázek, který je vyděsí. Měly by včas zvážit zdroj a informace, kterému ve virtuálním prostředí mohou důvěřovat.⁸⁷

Média mohou negativně působit a přispívat k rozvoji všech typů rizikového chování. Sledováním agresivních scén ve filmu se může být nezralý jedinec utvrzen v postoji, že takto je to správně. Dokonce může takovou formou získat jasnou představu o tom, jak právě toto zkusit zopakovat v běžném životě. Ve filmu může být svědkem např. agresivního chování nebo akční krádeže, různých filmových scén z oblasti rizikových sportovních aktivit i rizikového chování

---

⁸⁵ Srov. JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 2009, s. 356.

⁸⁶ E-bezpečí.cz. *Výzkum rizikového chování v prostředí internetu 2014*. [online], [cit. 2015-05-10].

⁸⁷ Seznamsebezpecne.cz. *Desatero bezpečného internetu*. [online], [cit. 2015-05-10].

v dopravě, což může být spouštěčem k tomu, aby se zkusil chovat podobně jako hrdina ve filmu.⁸⁸

Schopnost porozumět filmovému ději se rozvíjí od 9 do 10 roku dítěte. Schopnost posoudit to, co jedinec viděl, porozumět a distancovat se od filmu vzniká ve věku 11 až 12 let a do dospělosti se vytváří.⁸⁹

Média mohou ovlivnit např. i postoj a smýšlení dívky, která bude nadšena reklamou štíhlé dívky jako ideálu krásy. Zde je vytvářen prostor pro riziko spojené s nápodobou, tj. přiblížení se ideálu krásy formou narušení stravovacích návyků a vzniku rizika spojeného s poruchami příjmu potravy.⁹⁰

Některé mediální obsahy, „[...] např. pornografie, násilí či xenofobně laděná sdělení mohou mít přímý vliv na jednotlivce, zvláště je-li nedospělý (např. mohou negativně ovlivnit jeho mravní a citový vývoj) či na skupinu nebo klima ve společnosti (např. vyvolávat či posilovat rasovou nesnášenlivost, náboženský fundamentalismus).“⁹¹

---

⁸⁸ Srov. JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 2009, s. 361.

⁸⁹ Srov. VLASTNÍK, Jiří. *Televizní násilí a zákon : vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. 2005, s. 34.

⁹⁰ Srov. VLASTNÍK, Jiří. *Televizní násilí a zákon : vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. 2005, s. 362.

⁹¹ JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 2009, s. 335.

4 Zájmová zařízení pro volný čas

Volný čas dětí a mládeže může být prožíván v různých volnočasových zařízeních. Záleží na výběru jedince, zda a kam bude docházet. Na rozdíl od školní docházky účast a docházka do zájmového zařízení nejsou povinná. Z legislativního hlediska zájmová zařízení řeší Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání, vyhláška č. 108/2005 Sb. o školských, výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních ve znění pozdějších předpisů.

Středisko volného času je zařízením pro aktivity ve volném čase. **Dům dětí a mládeže** nabízí širokou škálu zájmových kroužků. **Stanice zájmových činností** se věnuje jen jedné zájmové činnosti. Tato zařízení nabízí zájmovou činnost příležitostnou i pravidelnou. Volnočasové aktivity jsou organizovány formou táborové činnosti o prázdninách. Svým účastníkům se věnují i individuálně pro rozvoj talentovaných dětí a mládeže. Nedílnou součástí jsou spontánní aktivity s možností využití hřišť, knihoven, čítáren, místností s přístupem k počítačovému vybavení apod. Na tyto činnosti dohlíží pedagogický pracovník nepřimo. „Pedagog při těchto činnostech zajišťuje především bezpečnost tam, kde je to nutné, při některých aktivitách vystupuje jako rádce, konzultant nebo činnost motivuje.“⁹²

Školní družina a školní klub existují při základních školách. Družina je realizována pro žáky 1. stupně a klub pro žáky 2. stupně základní školy. Pro žáky víceletých gymnázií jsou zařízení poskytována jen do úrovně devátého ročníku základní školy.⁹³

Náplní školní družiny jsou pravidelné činnosti, denní pedagogická činnost, odpočinkové činnosti. Těmi mohou být klidové hry nebo zaměstnání, případně odpočinek na podložce, koberci, místě k tomu určeném. Součástí školní družiny může být i příprava na vyučování, vypracování domácích úkolů nebo didaktické hry k procvičování učiva. Školní klub pracuje podobně jako středisko volného času mládeže, může realizovat různé zájmové kroužky, aktivity i spontánní činnosti. Posláním tohoto zařízení není jen sociální služba s dozorem nad žáky.⁹⁴

---

⁹² HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 2008, s. 143.

⁹³ Srov. tamtéž, s. 147.

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 148.

Domovy mládeže, internáty a školy v přírodě jsou zřizovány jako školská výchovná a ubytovací zařízení. Domovy mládeže zabezpečují studentům středních škol ubytování, stravování. V režimu domovů je zařazena doba studijního klidu, kdy se žáci mohou připravovat na výuku. V rámci činnosti má domov vést a motivovat k plnohodnotnému využívání volného času.⁹⁵

Dětské domovy, dětské domovy se školou jsou výchovná zařízení pro ústavní výchovu. Zajišťují ubytování, stravu, také sociální péči a hmotnou podporu dětem, které nemohou být vychovávány v rodině či nemohou být umístěny v jiné (náhradní rodinné) péči. Takovým zařízením je např. dětský domov či dětský domov se školou.⁹⁶

Nestátní neziskové organizace a nízkoprahová zařízení plní významnou úlohu v prožívání volného času. Nabídkou činností nestátních neziskových organizací je obohacována skladba dostupných zájmových kroužků. Mají své místo nejen ve městech, ale i na vesnici (Hasiči, Skaut, Sokol, jezdecké kroužky, kynologické kroužky). Mohou fungovat jako právnické osoby pod hlavičkou různých sdružení, případně dle nového občanského zákoníku⁹⁷ platného od 1. 1. 2014 jako spolky.

Neziskové organizace fungují podobně jako jiné právnické osoby. Provoz zařízení je závislý na jeho financování, na materiálním nebo technickém vybavení, na lidských zdrojích. Lidé, kteří v organizaci působí na pozicích statutárních zástupců, dobrovolníků nebo externích pracovníků vytvářejí svou prací a prezentací činnosti značku organizace, tj. jakým způsobem ji vnímá veřejnost. Produktem neziskovek mohou být materiální výrobky, například knihy, upomínkové předměty, výrobky chráněných dílen nebo služby, do kterých se zahrnují volnočasové aktivity s cílem nabídnout dětem a mládeži kvalitní prožití volného času a tím preventivně působit v oblasti rizikového chování. I nezisková organizace by měla mít vedeno kvalitní public relations, měla by se snažit o zviditelnění své činnosti a dostat se do povědomí veřejnosti. Financování nestátní neziskové organizace se skládá nejen z různých dotačních zdrojů, ale i z příspěvků za poskytnuté služby. Ve větších neziskových organizacích financování

---

⁹⁵ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 2008, s. 148.

⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 148.

⁹⁷ Ministerstvo spravedlnosti. *Nový občanský zákoník*. [online], [cit.2015-05-10].

zajišťuje fundraising, záměrná činnost spojená s oslovováním možných dárců, dalších zdrojů a tím získávání finančních i materiálních prostředků pro chod neziskového zařízení.⁹⁸

Nejpočetnější organizací v České republice je Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, které eviduje 47 801 dětí a mládeže ve věku do 18 let.⁹⁹ Cílem a posláním činností neziskových organizací je výchova sebe samých i druhých k zodpovědnému přístupu k životu. Náplní může být péče o kulturní a historické hodnoty, o přírodu, nápomoc při hledání řešení osobních i společenských problémů a zabránění konzumního způsobu života. Pořádáním společných akcí, radostí a prožitkem jsou vytvářeny kolektivy, které umožňují pocit sounáležitosti, uznání a důležitého pocitu seberealizace.¹⁰⁰

Nízkoprahová zařízení jsou určena zejména těm, kteří se ocitli v „[...] obtížné životní situaci, jakou se jeví narušené rodinné či vrstevnické vztahy, nízká sociální a životní úroveň, problémy ve škole či v zaměstnání, zdravotní handicap, jsou ohroženi sociálně patologickými jevy (kriminalita, zneužívání návykových látek, násilí, diskriminace, záškoláctví, nezaměstnanost) nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovatelný většinou společností (ideologické skupiny, gangy).“¹⁰¹

Nízkoprahová zařízení jsou určené pro děti a mládež ve věku 6 až 26 let. Zajišťují sociálně aktivizační činnosti, zprostředkovávají kontakt s okolním prostředím, poskytují podmínky pro přiměřené vzdělávání skupiny, která do nízkoprahového zařízení dochází. Cílem zařízení je nabídnout zlepšení kvality života a působit preventivně předcházením nebo snižováním rizik souvisejících s životní situací dětí a mládeže.¹⁰²

Do programů nízkoprahových zařízení jsou zařazovány sociální služby formou poradenství, nabídnutím pomoci při řešení situace uživatele. Činnost je zaměřena i na prevenci sociálně patologických jevů jako je užívání návykových látek, agresivita, formy šikany apod.¹⁰³

---

⁹⁸ DVOŘÁKOVÁ, Petra. *Řízení neziskových organizací*. Přednáška 7.6. 2014.

⁹⁹ Srov. Dobrovolní hasiči.cz. *O nás*. [online], [cit. 2015-03-28].

¹⁰⁰ Srov. Hnutí Brontosaurus. *Stanovy hnutí Brontosaurus*. [online], [cit.2015-03-28].

¹⁰¹ HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 2008, s. 151.

¹⁰² Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách*. [online], [cit. 2015-05-10].

¹⁰³ Srov. HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 2008, s. 151.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Vymezení výzkumného cíle

Před vymezením výzkumného cíle se zabýváme teoretickou analýzou problému. Poznatky vycházely z odborné literatury. Z textů, které byly pro nás důležité, jsme zpracovali bibliografický záznam, jež slouží k identifikaci použité literatury, článku, knihy, zákona.¹⁰⁴

Na základě zpracovaných teoretických poznatků jsme se v empirické části zaměřili na souvislost mezi navštěvováním zájmových kroužků dětí a mládeže, trávením volného času s rodiči a působením těchto faktorů jako prevence vzniku rizikového chování. Zkoumali jsme tento vztah, abychom potvrdili nebo vyvrátili, že navštěvování zájmových kroužků a společné aktivity s rodiči vedou ke snížení výskytu rizikového chování.

Preventivní funkce volného času má od raného věku dítěte podporovat rozvoj osobnosti, utvářet vztahy k hodnotám, k vrstevníkům, rodičům i příbuzným, v neposlední řadě zdravý postoj k sobě samému.¹⁰⁵ Východiskem pro zpracování výzkumného cíle byl Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, vydaný Ministerstvem školství a tělovýchovy, který mluví také o primární prevenci rizikového chování a schopnosti jedince posoudit různost názorů, různých způsobů lidského chování chápáno v návaznosti na chování jedince.¹⁰⁶ Zajímalo nás, jak je to s výskytem rizikového chování dětí a mládeže ve skutečnosti, proto jsme realizovali tento výzkum. Z informací uvedených v první části práce jsme vycházeli při stanovování cíle výzkumu, zda volnočasové aktivity dětí a mládeže, zejména návštěvy zájmových kroužků, přispívají k prevenci rizikového chování. Dále jsme se zabývali využitím volného času, který společně tráví děti a mládež s rodiči a prarodiči a jeho vlivem na výskyt rizikového chování. Ve výzkumu jsme řešili, zda působí lokální prostředí na vznik rizikového chování dětí a mládeže. Pro výzkum jsme použili kvantitativní i kvalitativní metodu sběru dat s cílem zajistit relevantní a srovnatelné výsledky obou metod. Výzkum byl realizován pro cílovou skupinu dětí a mládeže ve věku 10 až 15 let.¹⁰⁷ Bylo provedeno dotazníkové šetření, které mělo potvrdit nebo vyvrátit hlavní cíl výzkumu, hlavní výzkumnou otázku, hypotézy

---

¹⁰⁴ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2007, s. 13 – 15.

¹⁰⁵ Viz. s. 20.

¹⁰⁶ Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Upravený rámcový program pro základní vzdělávání platný od 1.9. 2013*. [online], [cit. 2015-04-05].

¹⁰⁷ Viz. s. 9.

a dílčí cíl výzkumu. Dotazník byl respondentům zpřístupněn na základní škole nebo nízkoprahovém zařízení, které navštěvují v místě svého bydliště. **Cíl výzkumu:** Zjistit, zda volnočasové aktivity dětí a mládeže, zejména návštěvy zájmových kroužků, přispívají k prevenci rizikového chování.

5.1 Stanovení hlavní výzkumné otázky, hypotéz a dílčí otázky

Hlavní výzkumná otázka: Mají volnočasové aktivity v zájmovém kroužku nebo volnočasové aktivity s rodiči vliv na výskyt rizikového chování dětí a mládeže?

Hlavní výzkumnou otázku budeme posuzovat na základě dvou hypotéz a dílčího cíle.

Hypotéza č. 1: Děti a mládež navštěvující zájmové kroužky jsou méně ohroženy rizikovým chováním.

První hypotéza sleduje vztah mezi smysluplně tráveným volným časem dětí a mládeže v zájmových kroužcích a rizikovým chováním dětí a mládeže. Vychází z předpokladu, že děti a mládež vedené v zájmových zařízeních jsou méně ohroženy rizikovým chováním.

Hypotéza č. 2: V rodinách, kde se rodiče (případně prarodiče) věnují dětem ve volném čase či společných volnočasových aktivitách nejsou statisticky významné rozdíly v menším ohrožení dětí rizikovým chováním.

Druhá hypotéza zkoumá vztah mezi časem, který věnují rodiče, případně prarodiče, dětem a mládeži v rámci společných aktivit a projevy rizikového chování.

Výše zmíněná hypotéza sleduje, zda je společný čas rodičů a dětí, prožitý při aktivitách, činnostech nebo sportu významným faktorem působícím proti výskytu rizikového chování.

Dílčí cíle výzkumu:

Dílčím cílem výzkumu je zjistit, zda má lokální prostředí vliv na rizikové chování dětí a mládeže.

Cílem je porovnat vliv vesnického (lokálního) a městského (regionálního) prostředí na výskyt rizikového chování dětí a mládeže.

Na základě grafického porovnání jsme zjišťovali, zda se vybrané rizikové chování **šikana** vyskytuje u skupiny A¹⁰⁸ více ve škole či v zájmovém zařízení.

---

¹⁰⁸ Děti a mládež navštěvující zájmové zařízení

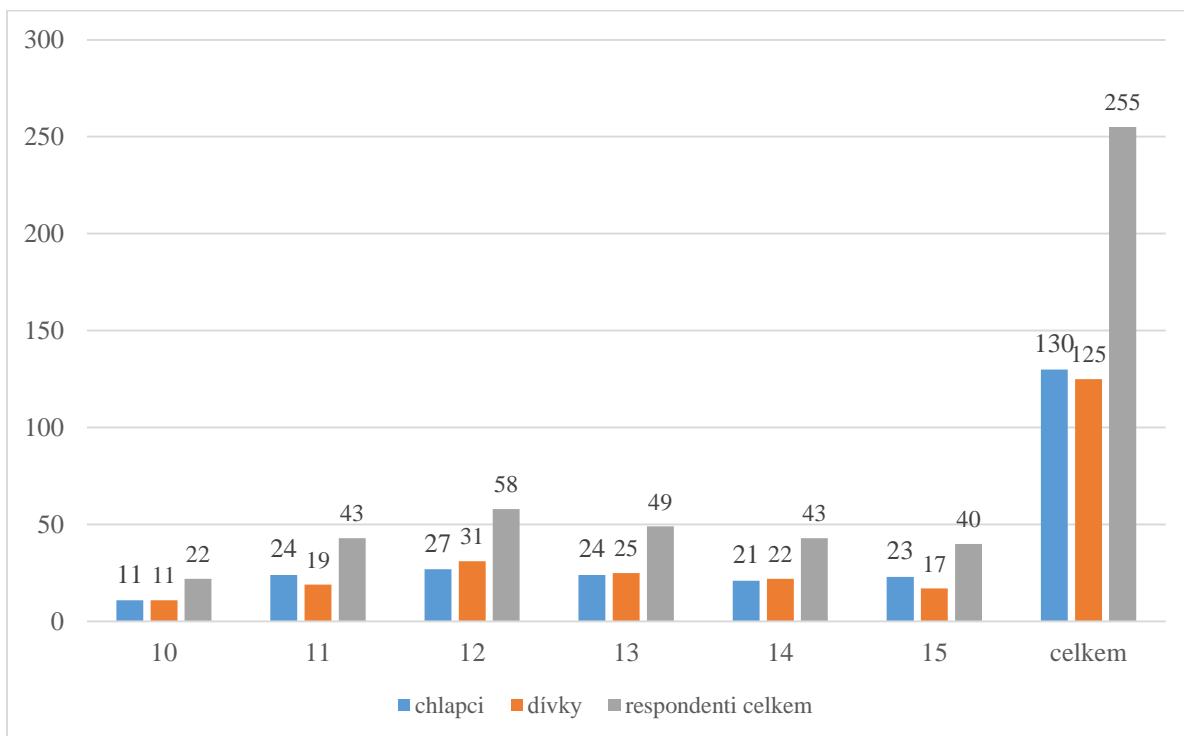
V rámci dílčího cíle porovnáváme výskyt šikany ve školním prostředí a prostředí zájmového kroužku.

5.2 Popis cílové skupiny

Oslovená skupina dětí a mládeže ve věku 10 až 15 let je skupina ohrožená sociálně patologickými jevy. Jedná se o žáky pátých až devátých tříd základních škol nebo uživatele nízkoprahových zařízení ve stejném věku. Jsou to jedinci, kteří mimo domácí prostředí prožívají svůj volný čas mezi vrstevníky, v partě, na veřejných prostranstvích, hřištích, v zájmových zařízeních a ve školách.¹⁰⁹

Dotazníkového šetření se zúčastnily děti v tomto složení:

Graf č. 1 Počet dotázaných podle věku

Zdroj: autorka práce

¹⁰⁹ Viz. s. 24 – 25.

Graf popisuje počet zúčastněných respondentů, jejich rozvrstvení v cílové skupině. Z uvedených údajů sledujeme, že počet chlapců a dívek je ve všech věkových kategoriích srovnatelný, nejvíce respondentů odpovídalo ve věkové skupině 12 let, nejméně ve věku 10 let.

5.3 Popis metodiky práce

Pro metodiku práce jsme použili kvalitativní i kvantitativní metodu sběru dat. Vytvořili jsme dotazník, který byl zpřístupněn respondentům. Připravili jsme otázky pro standardizované rozhovory s pedagogy, kteří se věnují výše zmíněné cílové skupině.

Dotazníkové šetření probíhalo v období od 2. února 2015 do 27. února 2015 mezi cílovou skupinou dětí a mládeže ve věku 10 až 15 let ze základních škol a nízkoprahových zařízení v Jihomoravském a Zlínském kraji.

Byl vytvořen dotazník v elektronické podobě a osloveno e-mailem 10 základních škol z Vyškova a okolí, z Blanska. Byli osloveni respondenti bez ohledu na pohlaví, státní příslušnost či etnikum. Vyplnění dotazníku bylo dobrovolné a anonymní.

E-maily byly rozesílány na adresu ředitele nebo zástupce ředitele, případně školního metodika prevence (byl-li uveden v kontaktech školy). Další školy oslovujeme osobním kontaktem. Byl vytvořen souhlas pro rodiče s vyplněním dotazníku nezletilými respondenty, pro případ, že by některé ze škol požadovaly jeho vyplnění.¹¹⁰

Pro zajištění odpovídajících vzorků respondentů ve skupinách, které navštěvují zájmový kroužek a nenavštěvují zájmový kroužek, byly osloveny nízkoprahová zařízení v Brně, Blansku a ve Zlíně.

Dotazník byl sestaven tak, aby respondent odpovídal na otázky, zda dochází do zájmového kroužku, zda tráví svůj volný čas s rodiči. Dále respondent odpovídá, zda se setkal s vybraným rizikovým chováním.

Dotazník byl vyhodnocen na základě součtů odpovědí na jednotlivé otázky. Byly vyřazeny chybně nebo neúplně vyplněné dotazníky. Pro analýzu dat jsme použili statistickou metodu chí-kvadrát¹¹¹.

---

¹¹⁰ Příloha A Souhlas rodičů

¹¹¹ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2007, s. 72.

Standardizované rozhovory se uskutečnily s pedagogy ZŠ Blansko a vedoucí kroužku v Domě dětí a mládeže ve Slavkově. Tato kvalitativní metoda sběru dat probíhala v období od 23. února 2015 do 27. února 2015. Při zpracování otázek se zaměřujeme na jednotlivé profese pedagogů. Byly kladeny jiné otázky pro vedoucí kroužku, jiné pro pedagožku, třídní učitelku na základní škole a jiné pro metodičku prevence základní školy. Všechny položené otázky jsme směřovali k tématu hlavní výzkumné otázky a hypotéz. Otázky byly zaměřeny na výskyt vybraného rizikového chování dětí a mládeže, zejména užívání návykových látek, výskytu šikany, kybešikany, na vliv volnočasových aktivit a výskyt rizikového chování i na význam vlivu rodiny.

5.4 Dotazníkové šetření

Průzkum pro účely této práce byl založen na kvantitativním sběru dat. Oslovené skupině¹¹² byl předložen dotazník¹¹³, který se svými otázkami snažil získat relevantní odpovědi respondentů. Cílem dotazníkového šetření bylo získat údaje pro účely výzkumu.

Dotazník obsahuje oslovení respondentů, které odpovídá jejich věkové skupině, dále představení autorky a vysvětlení k jakému účelu budou odpovědi zpracovány. Bylo zdůrazněno, že dotazník je anonymní. Termín návratnosti byl uveden v průvodním e-mailu či dohodnut osobně na základě rozhovoru s pedagožkami zařízení.

Otázky byly formulovány tak, aby jim respondenti rozuměli, při vypracování nebyla použita cizí slova.

Dotazník byl sestavován tak, aby zjišťoval fakta pro realizovaný výzkum o výskytu rizikového chování v návaznosti na volnočasové aktivity dětí a mládeže v zájmových zařízeních nebo společné volnočasové aktivity rodičů s dětmi. Kontaktními položkami respondenta seznamujeme s problematikou, na kterou je dotazován. Do dotazníku zařazujeme otázku filtrační¹¹⁴, například zda-li se respondent setkal někdy se šikanou. Pokud dotázaný odpověděl ANO, pokračoval dalšími otázkami na místo, kde se s ní setkal. Pokud odpověděl NE, upřesňující otázky, kde se se šikanou setkal vynechal a pokračoval dále. Pro lepší orientaci

---

¹¹² Viz. s. 42 – 43.

¹¹³ Příloha B Dotazník

¹¹⁴ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2007, s. 164 - 165.

ve výsledcích výzkumného šetření byly použity uzavřené dichotomické položky s možnostmi ANO – NE, pouze u otázky na místo, kde se respondent setkal s šikanou byla nabídnuta i možnost odpovědi: jinde. V tomto případě byla použita polouzavřená položka dotazníkového šetření¹¹⁵. Otázky pokládáme tak, aby se dotazovaly na zjišťovanou položku. Pokládané otázky mají po zpracování odpovědět na hlavní výzkumnou otázku. Nejprve jsme se ptali, zda děti navštěvují zájmový kroužek. Dalšími položkami dotazníku jsme zjišťovali, zda děti mají volnočasové aktivity s rodiči. Zásadními položkami dotazníku byly otázky na setkání se s rizikovým chováním, které měly poskytnout relevantní informace k stanoveným hypotézám. Předpokládali jsme, že na základě jejich výsledku zpracovaného dotazníku budeme moci odpovědět na dílčí cíle výzkumu, které se zabývaly vlivem venkovského a městského prostředí a výskytu šikany u dětí a mládeže navštěvující kroužek.

Pro účely výzkumu a jeho přehlednost byla stanovena **skupina A**, která navštěvuje zájmové zařízení, **skupina B**, která nenavštěvuje zájmové zařízení, **skupina C**, která má volnočasové aktivity s rodiči a **skupina D**, která nemá volnočasové aktivity s rodiči.

5.5 Rozhovory

Rozhovory s pedagogy jsme vedli jako strukturované¹¹⁶, tj. otázky jsou jasně dány. Otázky pro rozhovory jsou vytvářeny na základě pozorování zkoumané reality. Měly potvrdit či vyvrátit výsledky dotazníkového šetření, snažily se získat co nejvíce validních údajů pro účely tohoto výzkumu. Rozhovor jsme provedli se třemi pedagožkami na různých pozicích. Rozhovory se konaly po předchozí domluvě v době od 23. února 2015 do 27. února 2015. Oslovenými byla Mgr. Petra Ocetková, třídní učitelka na ZŠ T. G. Masaryka v Blansku, Mgr. Libuše Málková, školní metodička tamtéž a Mgr. Jana Svobodová, vedoucí kroužku Domu dětí a mládeže ve Slavkově. Jejich odpovědi jsou přílohou této práce.¹¹⁷ Rozhovory byly realizovány ze strany respondentek ochotně a vstřícně. Tato kvalitativní metoda sběru dat byla zařazena do výzkumu s očekáváním získání informací pro doplnění kvantitativní části výzkumu, k získání relevantních dat a větší vypovídající váhy výzkumu.

---

¹¹⁵ Srov. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2007, s. 166.

¹¹⁶ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2010, s.111.

¹¹⁷ Všechny oslovené pedagožky souhlasily se zveřejněním odpovědí.

5.6 Metodika ověřování hypotéz

Po shromáždění výzkumných dat vyplývajících z dotazníkového šetření následovala jejich kontrola a vyřazení těch dotazníků, které byly chybně nebo neúplně vyplněny. Celkem bylo určeno k dalšímu zpracování 255 dotazníků, na které odpověděli respondenti cílové skupiny ve věku 10 – 15 let. Provedli jsme třídění dat s vytvořením tabulek četností. Pro analýzu dat jsme použili statistickou metodu chí-kvadrát.

Obrázek č. 1 Vzorec pro chí-kvadrát¹¹⁸

$$X^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

Pro rozhodnutí o přijetí nebo nepřijetí nulové hypotézy jsme použili vzorec pro daný výpočet, ve kterém jsme porovnávali χ^2 s kritickou hodnotou pro zvolenou hladinu významnosti (0,05) a počet stupňů volnosti dle vzorce:

Obrázek č. 2 Výpočet počtu stupňů volnosti¹¹⁹

$$f = (r-1)*(s-1)$$

---

¹¹⁸ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2007, s. 72.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 78.

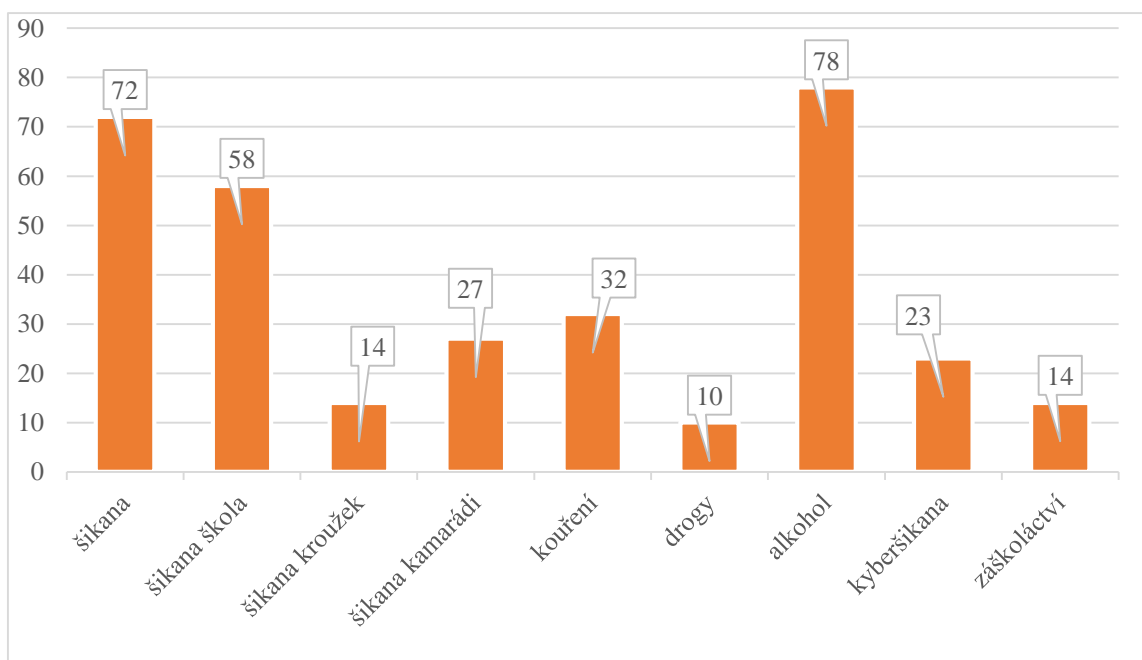
6 Analýza realizovaného výzkumu

Z realizovaného výzkumu jsme získali kvantitativní i kvalitativní data. Dotazníkové šetření bylo doplněno strukturovanými rozhovory, které po vyhodnocení mohou odpovědět na stanovenou hlavní výzkumnou otázku, přijmout nebo odmítnout hypotézy a odpovědět na dílčí výzkumnou otázku.

6.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření jsme zaměřili na získání dat, které poskytnou přehled o vybraném rizikovém chování v oslovených školách a zařízeních, v lokálním i regionálním prostředí. Respondenti byli rozděleni do čtyř skupin.¹²⁰ Analýzu odpovědí respondentů souvisejících s první stanovenou hypotézou, zda jsou děti a mládež navštěvující zájmové kroužky méně ohroženy rizikovým chováním provádíme na základě uvedeného grafu. Zobrazuje počet fyzicky zaznamenaných odpovědí respondentů, kteří se setkali s vybraným rizikovým chováním.

Graf č. 2 Rizikové chování dětí navštěvujících zájmové zařízení (skupina A)

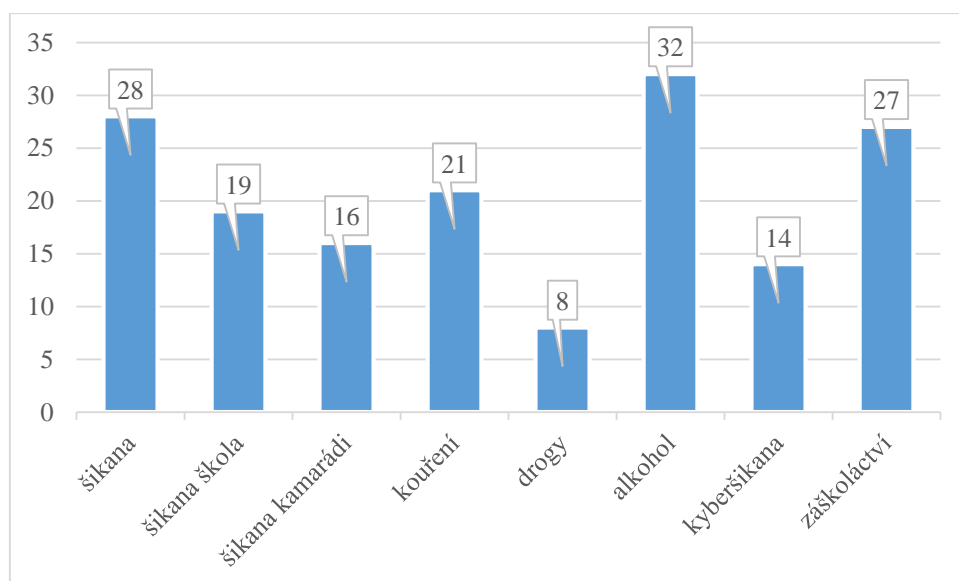
Zdroj: autorka práce

¹²⁰ Viz. s. 43.

Graf č. 2 zobrazuje skutečné počty (nejedná se o procenta) odpovědí na první filtrační položku dotazníku. Ta zjišťovala, zda respondent navštěvuje zájmový kroužek. V případě, že uvedl kladnou odpověď, byl zařazen do skupiny A. Byly vyhodnoceny následné odpovědi na rizikové chování dětí a mládeže. Dotazovaná skupina se nejčastěji setkala s pitím alkoholu a šikanou. Šikana u skupiny A probíhá dle uvedených odpovědí nejčastěji ve škole a nejméně často v zájmovém zařízení.

Graf č. 3 uvádí data, která jsme výzkumem zjistili pro skupinu respondentů nenavštěvujících zájmová zařízení, tedy skupina B. Uvedení daných grafů slouží jako přesné zobrazení počtu jednotlivých odpovědí. Graf zobrazuje skutečné počty odpovědí.

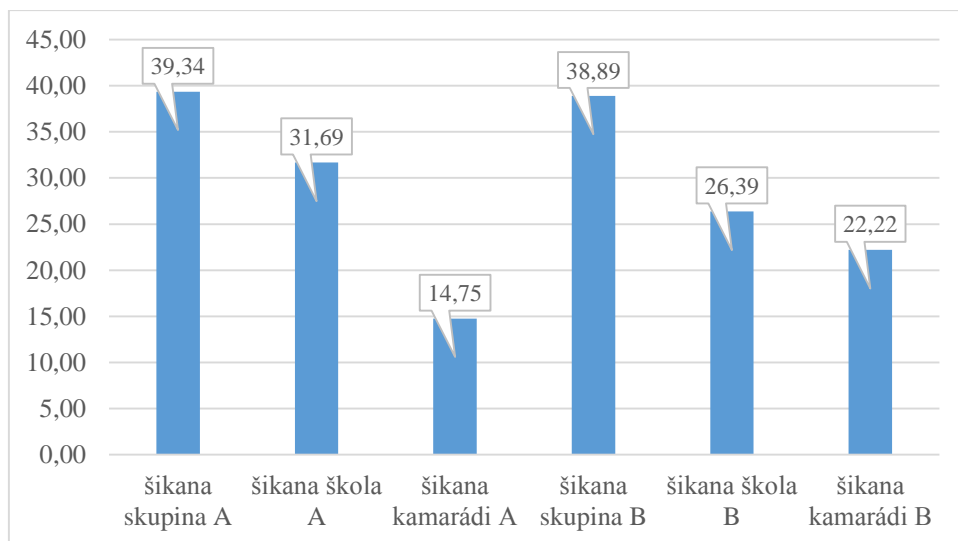
Graf č. 3 Rizikové chování dětí nenavštěvujících zájmové zařízení (skupina B)

Zdroj: autorka práce

Ve skupině B se nejčastěji vyskytuje rizikové chování pití alkoholu, šikana a záškoláctví. Na základě zobrazených dat jsme níže uvedli graf č. 4, který zobrazuje procentické srovnání výsledků výzkumu pro položku šikana skupiny dětí a mládeže, která navštěvuje (skupina A) a nenavštěvuje (skupina B) zájmový kroužek.

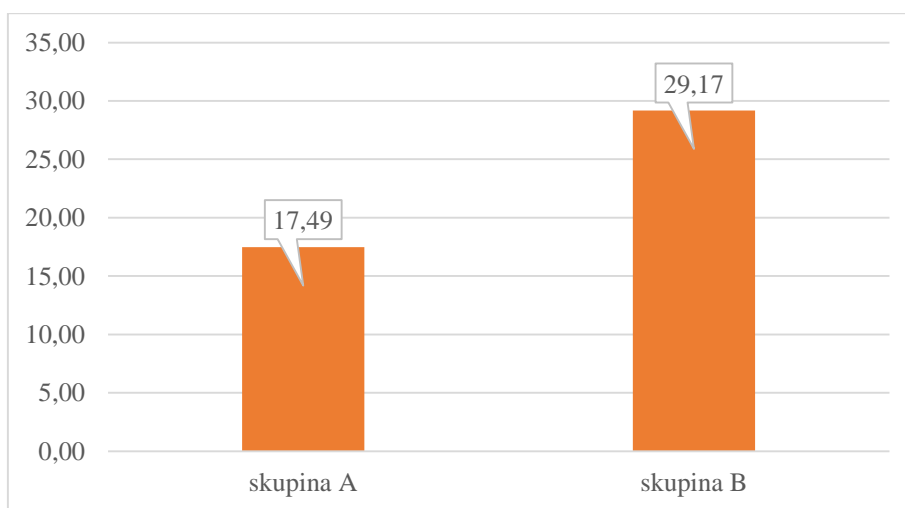
Graf č. 4 Procentické srovnání setkání se se šikanou ve skupinách A a B

Zdroj: autorka práce

Z procentického srovnání vyplývá, že se šikanou se setkala podobné procento respondentů skupiny A (děti, které navštěvují zájmové kroužky) i B (děti, které nenavštěvují zájmové kroužky). Se šikanou ve škole se setkala přibližně o 5 % více dotázaných ze skupiny A než ze skupiny B, zatímco se šikanou mezi kamarády se setkala přibližně o 8 % více respondentů skupiny B než skupiny A.

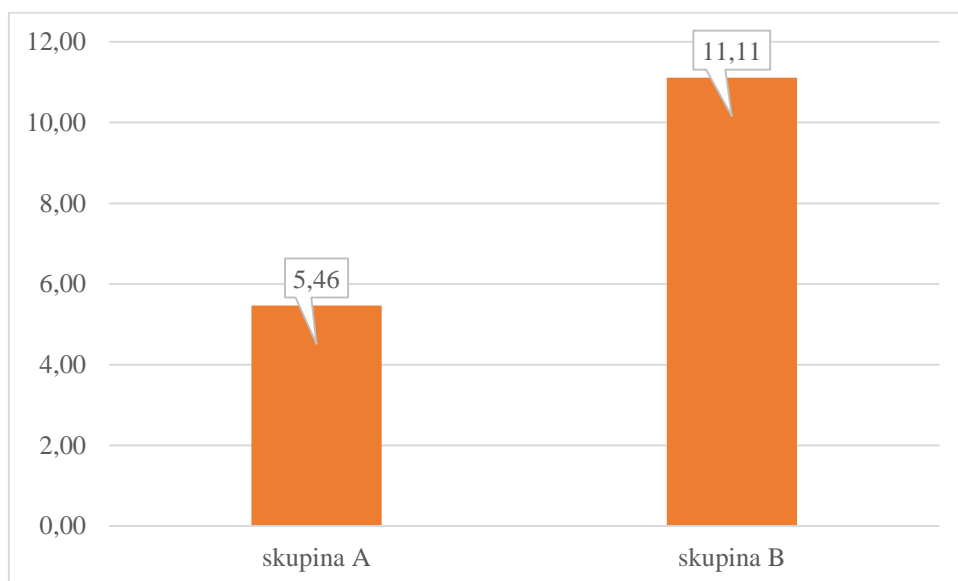
Graf č. 5 Zkušenost s kouřením skupin A a B v procentech

Zdroj: autorka práce

Z celkového počtu 183 respondentů skupiny A odpovědělo 32 dotázaných na tuto otázku kladně, tedy 17,49 % respondentů skupiny A. Z celkového počtu 72 dotázaných skupiny B odpovědělo 21 dětí kladně, tedy 29,17 %. Skupina A v dotaze na kouření při procentickém srovnání vykazuje výsledek téměř o 12 % lepší než skupina B. Z výsledku vyplývá, že děti, které chodí do zájmového kroužku (skupina A) mají o 12 % menší zkušenost s kouřením než děti, které do kroužku nechodí (skupina B).

Graf č. 6 Zkušenost s drogou skupin A a B v procentech

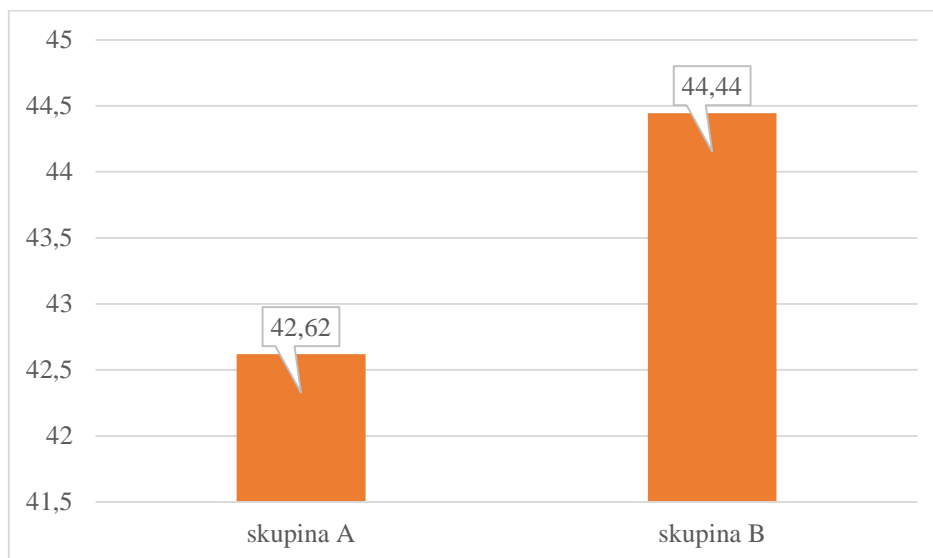

Zdroj: autorka práce

Při dotazování na požití drog vykazuje skupina A výsledek o přibližně 5,5 % lepší než skupina B. Ve skupině A odpovědělo ze 183 osob 10 dětí, že se setkaly s drogou, což je 5,46 %. Ve skupině B to bylo ze 72 dětí 8 respondentů, což je 11,11 %.

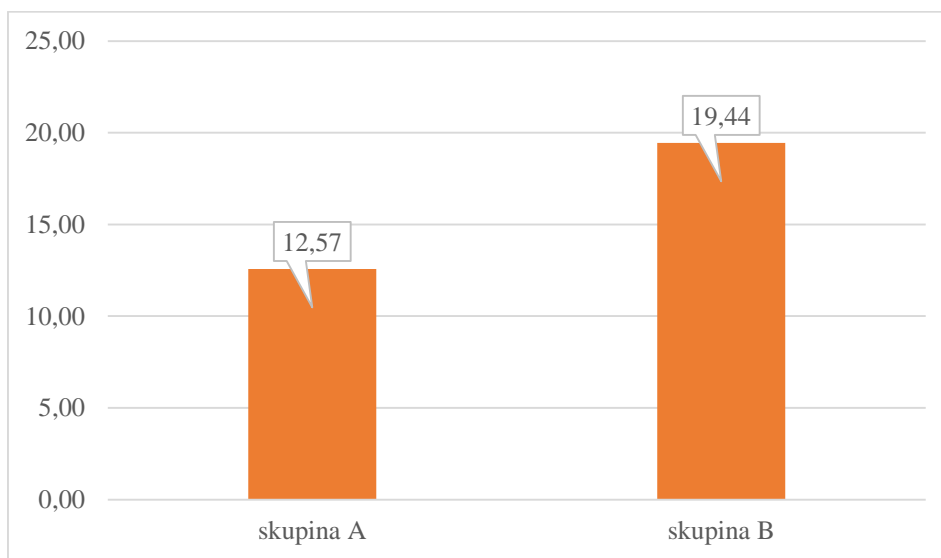
Graf č. 7 Zkušenost s alkoholem skupin A a B v procentech

Zdroj: autorka práce

Výsledky výzkumu při dotazování se respondentů na položku alkohol jsou přibližně 2 % lepší pro skupinu A. Ve skupině A odpovědělo kladně 78 respondentů, ve skupině B 32 respondentů.

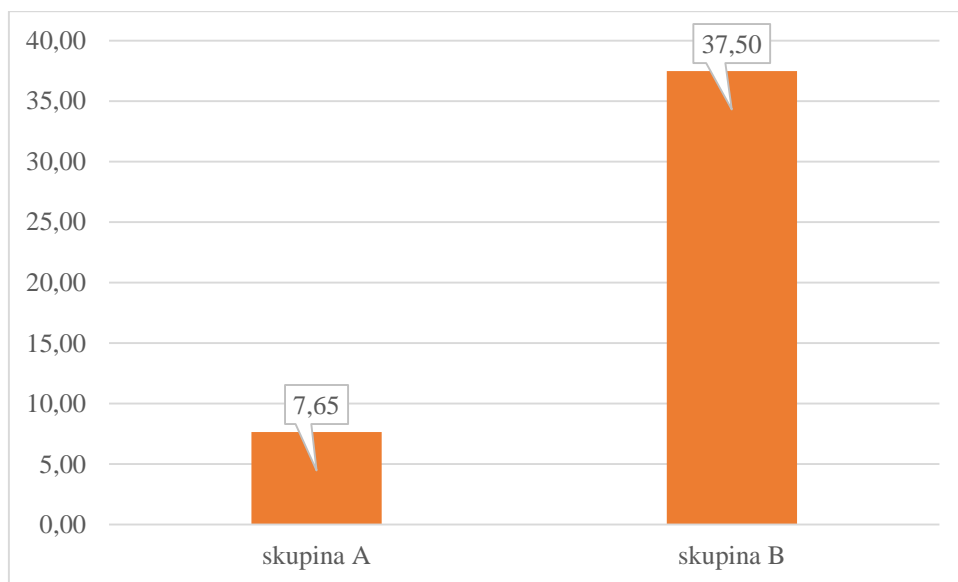
Graf č. 8 Zkušenost s kyberšikanou skupin A a B v procentech

Zdroj: autorka práce

Skupina A vykazuje o 7 % lepší výsledek při dotazu na položku kyberšikana oproti srovnání se skupinou B. Ve skupině A odpovědělo kladně 23 dětí, ve skupině B 14 dětí.

Graf č. 9 Zkušenost se záškoláctvím skupin A a B v procentech

Zdroj: autorka práce

Při vyhodnocení grafu zobrazující dotaz na položku záškoláctví vykazuje skupina A v procentickém srovnání o 30 % lepší výsledek než skupina B. Ve skupině A odpovědělo kladně 14 dětí, ve skupině B 27 dětí.

Pro větší přehlednost byla vypracována tabulka, kde byly seřazeny hodnoty grafů:

Tabulka č.1 Projevy rizikového chování v procentech u dětí ve věku 10–15 let, skupina A a B

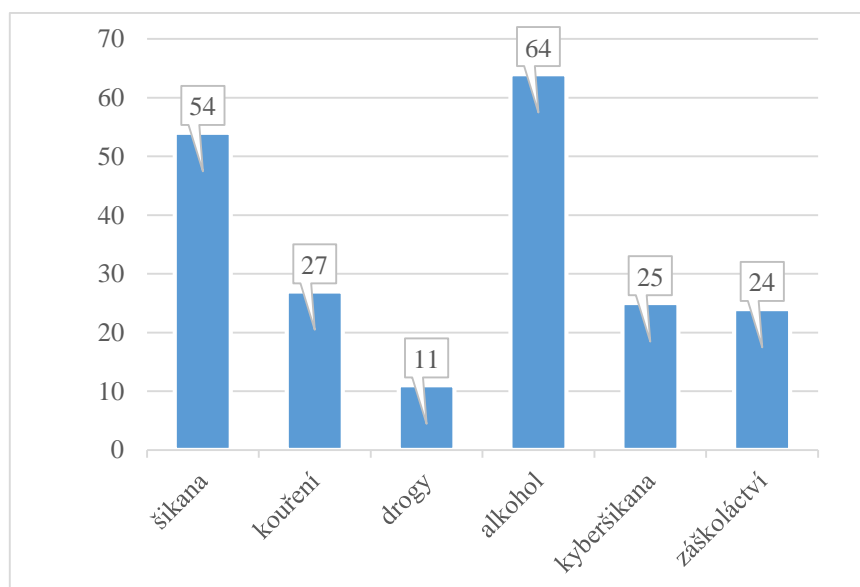
Sledovaný jev	šikana	kouření	drogy	alkohol	kyberšikana	záškoláctví
Výsledky skupiny A	39,34	17,48	5,46	42,62	12,56	7,65
Výsledky skupiny B	38,88	29,16	11,11	44,44	19,44	37,5
Výsledek	-0,46	11,68	5,65	1,82	6,88	29,85

Zdroj: autorka práce

Z tabulky č. 1 vyplývá, že skupina A navštěvující kroužek vykazuje ve všech otázkách nižší hodnoty výskytu rizikového chování s výjimkou otázky na šikanu. Červeně je zobrazena hodnota, ve které u skupiny navštěvující zájmový kroužek (A), byly zaznamenány procenticky horší výsledky sledovaného jevu oproti skupině respondentů, která nenavštěvuje zájmový kroužek (B).

Analýza odpovědí respondentů souvisejících s druhou hypotézou se zabývá otázkou, zda v rodinách, kde se rodiče (případně prarodiče) věnují dětem ve volném čase či společných volnočasových aktivitách jsou děti méně ohroženy rizikovým chováním. Níže je zobrazen graf, který ukazuje počty odpovědí respondentů dle toho, zda mají společné aktivity s rodiči či prarodiči a jejich odpovědi na setkání se s vybraným rizikovým chováním. Ze všech 255 respondentů odpovědělo 156 dotázaných, že má společné aktivity s rodiči a 99 dotázaných, že nemá společné aktivity.

Graf č. 10 Počty kladných skutečných odpovědí na dotazy na vybrané rizikové chování skupiny C¹²¹

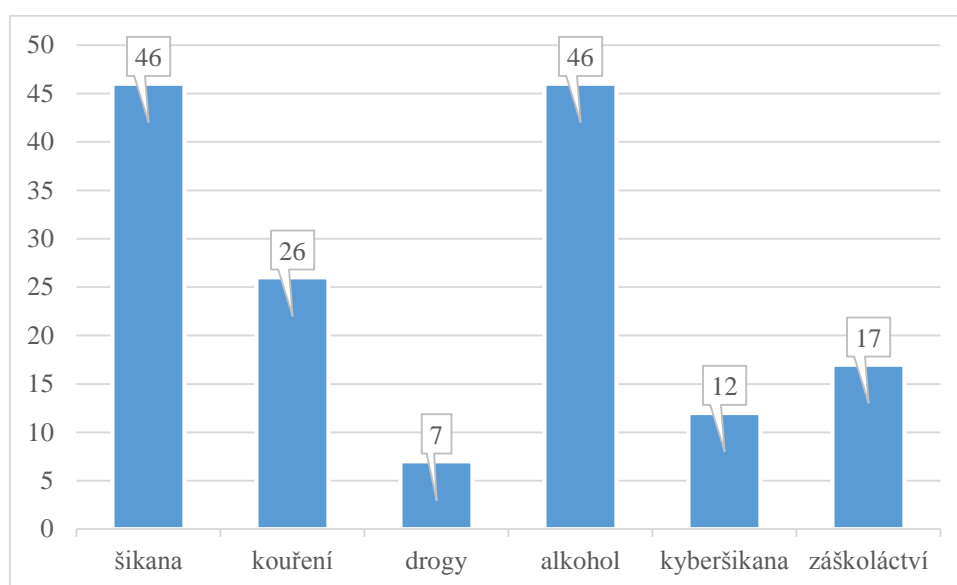
Zdroj: autorka práce

¹²¹ Viz. s. 46.

Graf č. 10 zobrazuje celkový počet odpovědí na jednotlivé otázky týkajících se setkání se s vybranými jevy rizikového chování. Z celkového počtu 255 dětí odpovědělo 156, že mají společné volnočasové aktivity s rodiči. Jejich odpovědi na setkání s rizikovými faktory chování jsou zobrazeny ve výše uvedeném grafu.

V následujícím grafu č. 11 jsou zobrazeny odpovědi 99 respondentů, kteří nemají společné aktivity s rodiči, na setkání s rizikovými faktory chování.

Graf č. 11 Počty kladných odpovědí dotázaných na setkání se s faktory rizikového chování skupiny D¹²²

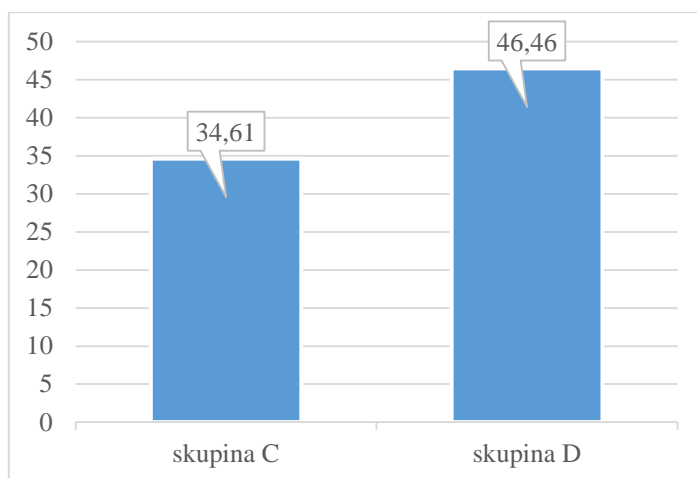

Zdroj: autorka práce

Znázorněné odpovědi respondentů níže uvedeme pro lepší přehled srovnané v procentech.

¹²² Viz. s. 46.

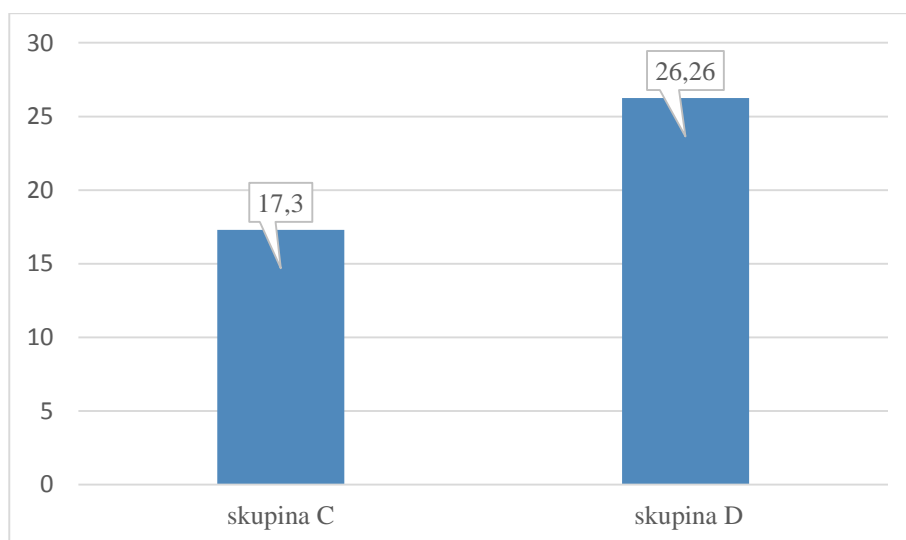
Graf č. 12 Zkušenost respondentů skupin C a D s šikanou v procentech

Zdroj: autorka práce

Graf č. 12 znázorňuje srovnání odpovědí dětí a mládeže skupiny C a D. Vliv rodiny považujeme za nejdůležitější pro prevenci vzniku rizikového chování. Děti a mládež, které mají společné aktivity s rodiči mají o téměř 12 % lepší výsledek v dotazované položce šikana. Ve skupině C odpovědělo z 156 dětí kladně 54 respondentů. Ve skupině D z 99 dětí odpovědělo 46, že se setkalo se šikanou.

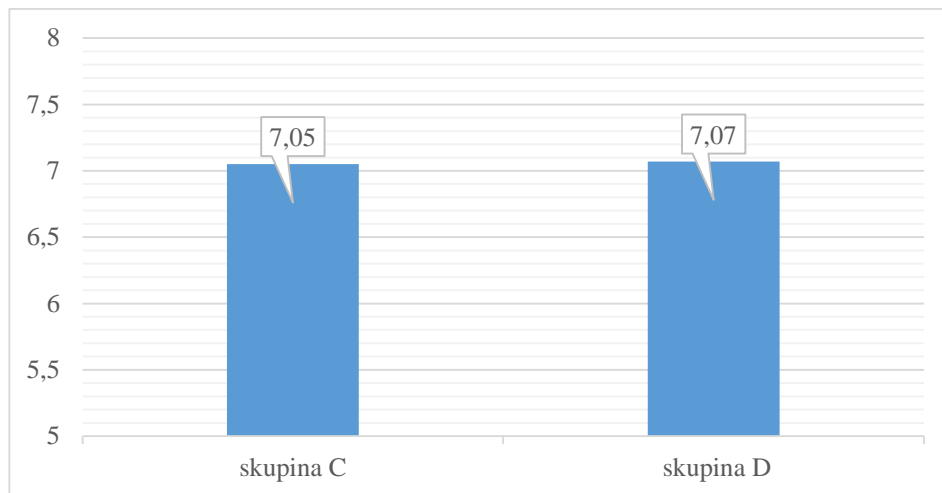
Graf č. 13 Zkušenost respondentů skupin C a D s kouřením v procentech

Zdroj: autorka práce

Graf č. 13 srovnává skupinu C a D v dotazované položce, zda respondent kouří nebo někdy kouřit zkusil. Skupina C vykazuje o 9 % lepší výsledky ve výskytu rizikového chování.

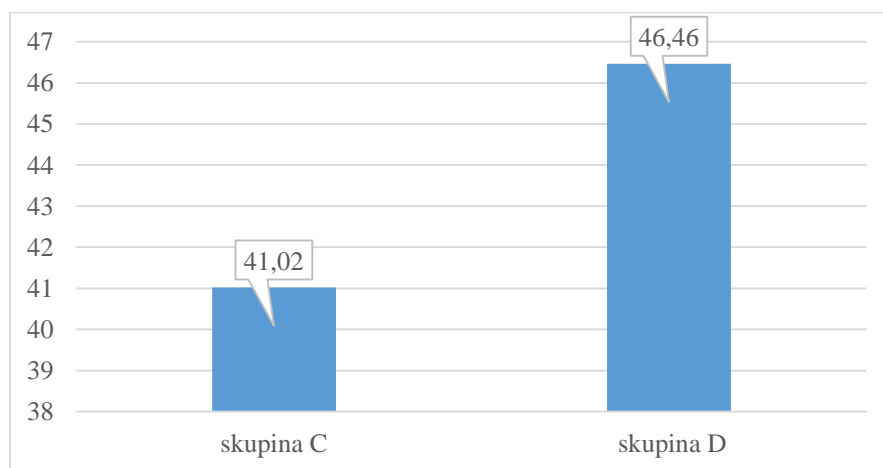
Graf č. 14 Zkušenost respondentů skupin C a D s drogami v procentech

Zdroj: autorka práce

Graf č. 14 vyhodnocuje procentický výsledek skupiny C a D v odpovědích na dotaz, zda někdy zkusil kouřit drogy. Výsledek pro obě skupiny je vyrovnaný, skupina s volnočasovými aktivitami s rodiči má téměř stejný výsledek jako skupina bez volnočasových aktivit.

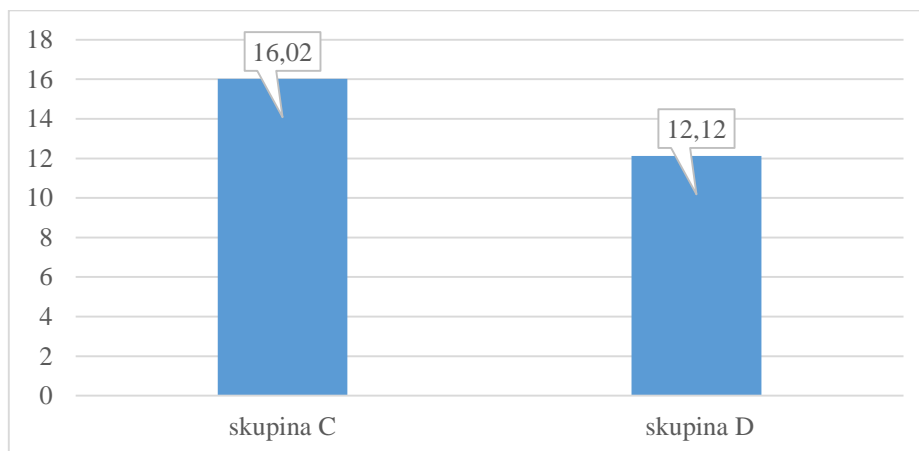
Graf č. 15 Zkušenost respondentů skupin C a D s alkoholem v procentech

Zdroj: autorka práce

Položka dotazníku na alkohol znázorňuje procentický výsledek pro srovnávané skupiny. Alkohol má vysoké procento u obou skupin, přesto skupina C (skupina s volnočasovými aktivitami s rodiči) vykazuje přibližně o 5 % lepší hodnoty než skupina D (skupina bez volnočasových aktivit). Ve skupině C odpovědělo 64 dětí, že se setkalo s alkoholem, ve skupině D jich bylo 46.

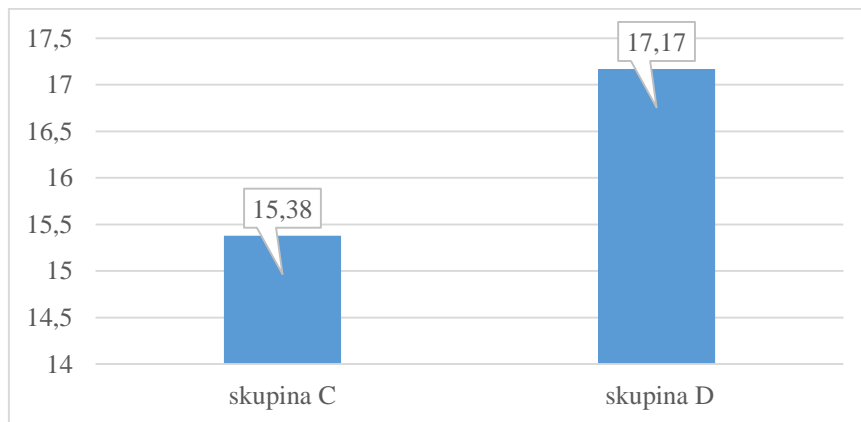
Graf č. 16 Zkušenost respondentů skupin C a D s kyberšikanou v procentech

Zdroj: autorka práce

Skupina C dosahuje o 4 % horší výsledek než skupina D. Ve skupině C odpovědělo kladně 25 dětí, ve skupině D 12 dětí.

Graf č. 17 Zkušenost respondentů skupin C a D se záškoláctvím v procentech

Zdroj: autorka práce

Dotazovaná položka záškoláctví u skupiny C a D ukazuje na menší vykazovanou hodnotu skupiny C, a to o necelé dvě procenta.

Procentické srovnání odpovědí ukazuje, že ve všech otázkách s výjimkou setkání se s kyberšikanou, je vliv společných zájmů s rodiči nezanedbatelný. Skupina mající nějakou společnou aktivitu s rodiči vykazuje nižší procento rizikového chování při odpovědi na otázky, zda se setkali s vybraným rizikovým chováním.

Tabulka č. 2 Projevy rizikového chování v procentech u dětí ve věku 10–15 let, skupina C a D

Sledovaný jev	šikana	kouření	drogy	alkohol	kyberšikana	záškoláctví
Výsledky skupiny C	34,61	17,3	7,05	41,02	16,02	15,38
Výsledky skupiny D	46,46	26,26	7,07	46,46	12,12	17,17
Výsledek	11,85	8,96	0,02	5,44	-3,9	1,79

Zdroj: autorka práce

Červeně je zobrazena hodnota skupiny C, která má společné aktivity s rodiči nebyly zaznamenány lepší výsledky sledovaného jevu oproti skupině respondentů, která nemá společné aktivity s rodiči. Tabulka č. 2 zobrazuje, že skupina C mající společné aktivity vykazuje nižší hodnoty výskytu rizikového chování než skupina D, která společné aktivity s rodiči nemá, s výjimkou otázky na kyberšikanu.

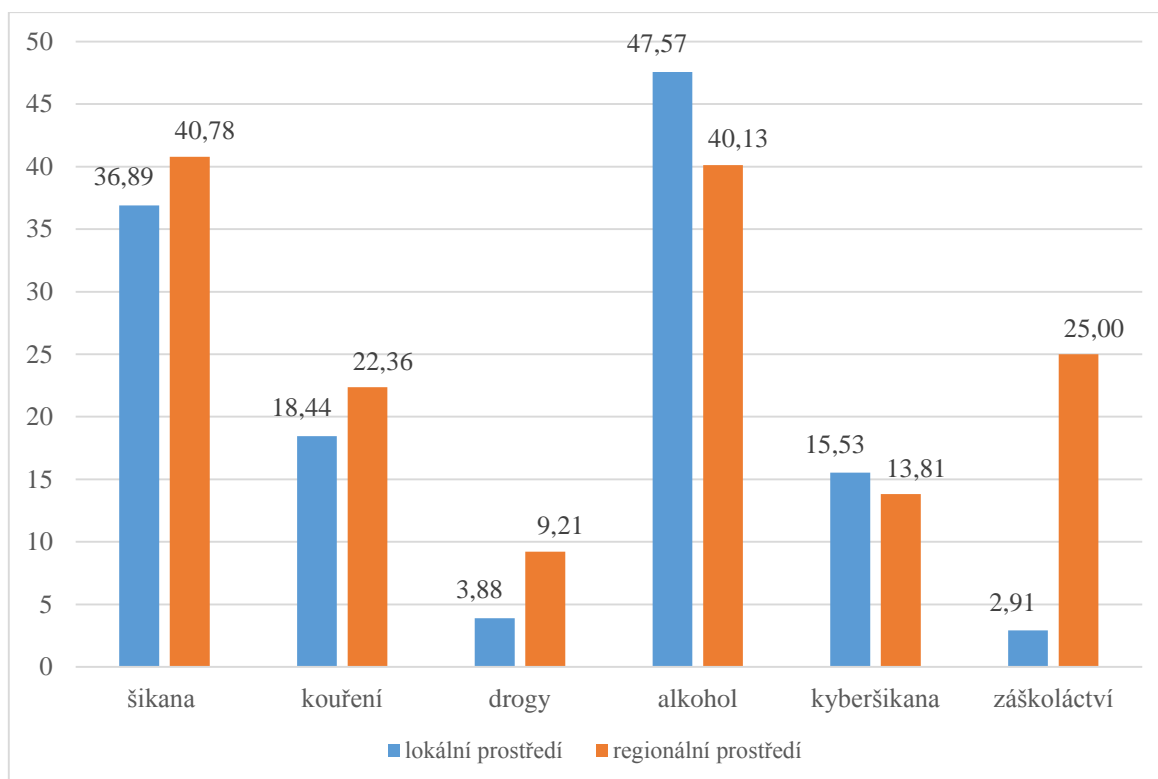
6.2 Analýza lokálního a regionálního prostředí

Do výzkumu byli zařazeni respondenti navštěvující vesnické i městské zařízení. Na základě toho byla zpracována fakta o vlivu lokálního prostředí¹²³ na rizikové chování dětí a mládeže.

¹²³ Viz. s. 29.

Graf č. 18 Vliv lokálního prostředí na rizikové chování dětí a mládeže v procentech

Zdroj: autorka práce

Z těchto údajů je zřejmé, že zařízení situované do venkovského (lokálního) prostředí v malé obci, dosahuje lepších výsledků při vyhodnocení otázek týkajících se setkání se s rizikovým chováním oproti ostatním zařízením, která pracují v podmínkách městského (regionálního) prostředí.

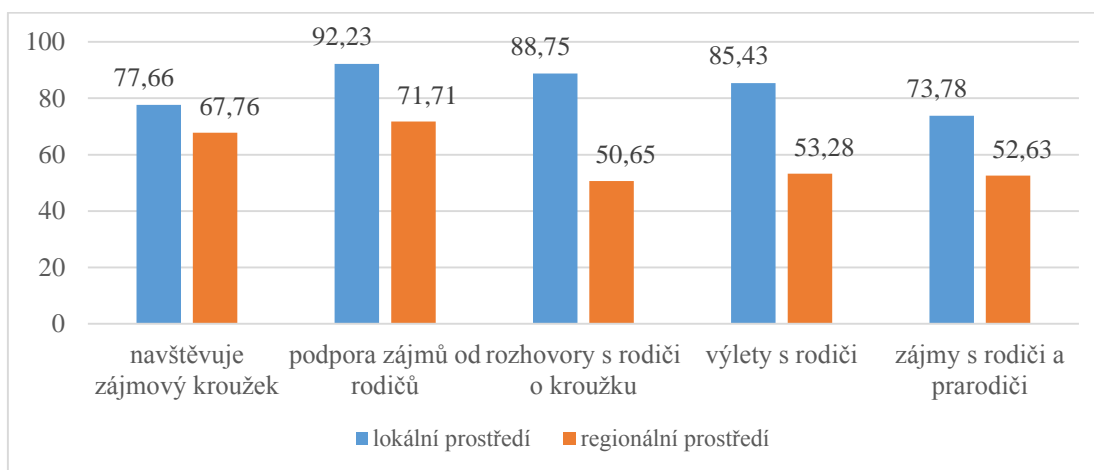
Tabulka č. 3 Srovnání rizikového chování v zařízeních lokálního a regionálního prostředí v procentech

Sledovaný jev	šikana	kouření	drogy	alkohol	kyberšikana	záškoláctví
Lokální prostředí	36,89	18,44	3,88	47,57	15,53	2,91
Regionální prostředí	40,78	22,36	9,21	40,13	13,81	25,00
Rozdíl	3,89	3,92	5,33	-7,44	-1,72	22,09

Zdroj: autorka práce

Červeně je zobrazena hodnota, ve které u skupiny ve sledovaném lokálním prostředí nebyly zaznamenány lepší výsledky sledovaného jevu oproti skupině respondentů regionálního prostředí. Tabulka je přehledem procentických výsledků zařízení v lokálním prostředí, které vykazuje lepší výsledky nejen v otázkách na rizikové chování (s výjimkou kyberšikany a alkoholu).

Graf č. 19 Přehled volnočasových aktivit v lokálním a regionálním prostředí v procentech

Zdroj: autorka práce

Graf č. 19 zobrazuje výsledky procentického srovnání aktivit dětí a rodičů v lokálním (venkovském) prostředí a regionálním (městském) prostředí. Z grafu je patrné, že děti lokálního prostředí více navštěvují zájmový kroužek, mají větší podporu zájmů rodičů, více s rodiči mluví o činnostech v kroužku, více jezdí s rodiči na výlety a mají ve volném čase společné zájmy s rodiči a prarodiči.

6.3 Analýza rozhovorů

Při rozhovoru s **Mgr. Janou Svobodovou**¹²⁴, vedoucí kroužku Domu dětí a mládeže ve Slavkově jsme zjistili, že zájmový kroužek je pro děti prověrkou jejich trpělivosti, nápaditosti i vytrvalosti. Ti, pro které byl kroužek zajímavý, přichází s inspirativními nápady. Pokud je kroužek zaujal, pak docházeli pravidelně. Dotazovaná pedagožka získala zkušenost, že se děti

¹²⁴ Příloha C Rozhovor s pedagožkou Mgr. Janou Svobodovou

k ní do kroužku vracely opakovaně. Z důvodu, že je činnost bavila, by si děti přály častější frekvenci kroužku. Z rozhovoru vyplynulo, že o činnost dětí navštěvující kroužek měly zájem i jejich rodiče. Přesto, že se Mgr. Jana Svobodová osobně s rodiči nesetkávala, myslí si, že rodiče děti činnost v zájmovém kroužku podporovaly. Děti si přinášely pomůcky či knihy spojené s činností v kroužku. Tento fakt svědčil o podpoře dětí a jejich zájmů rodiči. Na otázku, zda děti pily alkohol nebo užívaly jiné návykové látky dotazovaná vyslovila názor, že alkohol děti spíše ochutnávaly ze zvědavosti, ale pravidelně ho nepily. Drogy, dle jejích informací, nepožil nikdo z dětí docházejících do kroužku. Na otázku, zda kroužek může být důležitým faktorem prevence rizikového chování odpověděla kladně. Dodala, že je vhodné při tomto tvrzení zohlednit s jakou skupinou se děti setkaly. Sama dodala, že pro ni samotnou se zájem o činnost promítl až do dospělosti. Z dětské záliby se stala profesní orientace. Při otázce na rodičovskou výchovu ve vztahu k rizikovému chování považovala rodinu za velmi důležitý faktor prevence, spojený se zohledněním genetických vloh, vlivu vrstevníků a školního prostředí a také víry.

Při rozhovoru s **Mgr. Petrou Ocetkovou**¹²⁵, třídní učitelkou 5. třídy na Základní škole T. G. Masaryka v Blansku, jsme se dotazovali, zda všechny děti chodí do zájmového kroužku. Uvedla, že většina dětí navštěvovala zájmový kroužek, tedy ne všechny. Děti v její třídě upřednostňovaly spíše sportovní kroužky, některé děti navštěvovaly hudební nebo výtvarné. Při otázce na šikanu odpověděla, že se v její třídě objevily pouze drobné šarvátky mezi chlapci a děvčaty, které nepovažuje za projev šikany¹²⁶. V rozhovoru uvedla, že zájmový kroužek může pomoci dítěti zařadit se do správného sociálního postavení, získání místa ve skupině a schopnosti v ní pracovat. Dítě mohlo nabýt nové zkušenosti a získat správné vzory sportovce, kterému by se chtěly vyrovnat nebo alespoň podobat. Při rozhovoru sdělila, že považuje za důležitý faktor prevence rizikového chování výchovu dětí v rodině. Zmiňovala životní styl rodiny, sociální podmínky rodiny a sociální vztahy, do kterých dítě vstupuje.

Mgr. Libuše Málková¹²⁷, školní metodička prevence na Základní škole T. G. Masaryka v Blansku. Z jejího rozhovoru jsme se dozvěděli, že za její praxi nejčastěji řeší drobné přestupky

---

¹²⁵ Příloha D Rozhovor s pedagožkou Mgr. Petrou Ocetkovou

¹²⁶ Viz. s. 13.

¹²⁷ Příloha E Rozhovor s pedagožkou Mgr. Libuší Málkovou

žáků, spíše způsobené zvědavostí a také ovlivněné partou vrstevníků. Setkává se s případy, kdy žáci požijí návykové látky, ale neřeší je často. Za problém, se kterým se setkává častěji, označila kyberšikanu, z důvodu dostupnosti mobilů a internetu. Při otázce na rizikové chování odpověděla, že považuje za správné vhodně děti informovat o možných rizicích v rámci primární prevence, tedy včas reagovat. Zdůrazňovala, že považuje za důležitou včasnou prevenci rizikového chování, ne takovou, která je realizována až na základě nějaké události. Uvedla, že je třeba se zaměřovat na všímavost a komunikaci pedagoga s dítětem, s rodiči. Za primární považuje zejména rodinné zázemí, ve kterém je dítě vychováváno, sociální situaci v rodině, biologický původ dítěte.

7 Verifikace hypotéz

V empirické části byl proveden sběr kvantitativních i kvalitativních dat, jejichž sběr probíhal v období od 2. února 2015 do 27. února 2015. Dotazníkové šetření se uskutečnilo ve školách a zařízeních lokálního a regionálního prostředí, formou osobně předaných tištěných dotazníků či dotazníků vyplněných on-line. Byly uskutečněny rozhovory s pedagožkami, které pracují ve vzdělávacích a zájmových zařízeních. Jedna z pedagožek působí ve funkci školní metodičky prevence rizikového chování. Při zpracování empirické části jsme čerpali z teoretických poznatků zpracovaných studiemi literatury s bibliografickým záznamem.

Snažili jsme se zjistit odpověď na hlavní výzkumnou otázku, zda volnočasové aktivity dětí a mládeže, zejména návštěvy zájmových kroužků, přispívají k prevenci rizikového chování.

V rámci hlavní výzkumné otázky byly stanoveny následující hypotézy:

Hypotéza č. 1 :

H₀: Děti a mládež navštěvující zájmové kroužky jsou méně ohroženy rizikovým chováním.

H_A: Děti a mládež navštěvující zájmové kroužky nejsou méně ohroženy rizikovým chováním.

Pro přijetí nulové hypotézy jsme použili výpočet¹²⁸:

$$X^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

Tabulka č. 4 Výpočet Hypotézy č. 1

		šikana	kouření	drogy	alkohol	kyberšikana	záškoláctví	Σ
navštěvuje zájmové zařízení	X ²	1,059	0,095	0,190	0,867	0,015	5,640	229
	četnost	72	32	10	78	23	14	
	očekávaná četnost	63,78	33,80	11,48	70,16	23,60	26,15	
nenavštěvuje zájmové zařízení	X ²	1,860	0,170	0,341	1,539	0,027	9,960	130
	četnost	28	21,00	8	32	14	27	
	očekávaná četnost	36,21	19,19	6,51	39,83	13,39	14,84	
	Σ	100	53	18	110	37	41	359

¹²⁸ Viz. s. 44.

$$f = 5; \text{ hladina významnosti } 0,05 \%; X_{0,05}^2(5) = 11,070^{129}$$

$$X^2 = 21,763$$

$$21,763 > 11,070$$

Nulovou hypotézu H_0 odmítáme a přijímáme hypotézu H_A neboť vypočítaná hodnota X^2 je větší než stanovená hladina významnosti.

Výsledky výzkumu týkající se otázek na rizikové chování dětí a mládeže ve skupině navštěvující kroužek a nenavštěvující kroužek byly zobrazeny v grafech č. 2 a č. 3. Tyto popisují přehled přesných odpovědí dotázaných respondentů na vybrané rizikové chování. Pro přehlednost výsledků jsme zpracovali grafy č. 4 až č. 9, které zobrazují procentické poměry obou srovnávaných skupin na jednotlivé otázky rizikového chování. Z výsledků výzkumu je sestavena tabulka č. 1, jenž jasně hovoří o rozdílech výskytu rizikového chování. Z ní vyplývá, že skupina dětí a mládeže, která navštěvuje zájmové zařízení (A), vykazuje procenticky lepší výsledky v pěti z celkových šesti vybraných otázkách, zaměřených na setkání se s kouřením, drogami, alkoholem, kyberšikanou i záškoláctvím. Pouze v otázce na šikanu je zaznamenán oproti skupině dětí a mládeže nenavštěvující kroužek (B) výsledek horší, ale v porovnání téměř stejný. Při hledání příčiny tohoto výsledku se můžeme opřít o uvedené odpovědi v rozhovorech s pedagogy, kde Mgr. Jana Svobodová uvádí jako důležitý faktor prevence rizikového chování vliv vrstevníků. Mgr. Petra Ocetková mluví o vlivu sociálních vztahů, do kterých děti vstupují. Tato fakta je možné považovat za zdůvodnění procenticky horšího výsledku skupiny dětí a mládeže navštěvujících kroužek v otázce na šikanu.

Hypotézu H_0 na základě statistických výpočtů a výsledků výzkumu odmítáme, přijímáme hypotézu H_A , tedy že děti a mládež navštěvující zájmové kroužky nejsou méně ohroženy rizikovým chováním. Rozdíl mezi výsledkem grafického porovnávání procentických hodnot obou skupin, uvedených v tabulce č. 1, není výrazný. Nejvyšší rozdíl je patrný u záškoláctví.

---

¹²⁹ Viz. s. 44.

Hypotéza č.2:

H₀: V rodinách, kde se rodiče (případně prarodiče) věnují dětem ve volném čase či společných volnočasových aktivitách nejsou statisticky významné rozdíly v menším ohrožení dětí rizikovým chováním.

H_A: V rodinách, kde se rodiče (případně prarodiče) věnují dětem ve volném čase či společných volnočasových aktivitách jsou statisticky významné rozdíly v menším ohrožení dětí rizikovým chováním.

Pro přijetí nebo odmítnutí nulové hypotézy jsme použili výpočet dle výše uvedeného vzorce¹³⁰:

Tabulka č. 5 Výpočet Hypotézy č. 2

	šikana	kouření	drogy	alkohol	kyberšikana	záškoláctví	Σ
zájmy s rodiči	X ²	0,168	0,351	0,051	0,022	0,712	0,014
	četnost	54	27	11	64	25	24
	očekávaná četnost	57,10	30,26	10,27	62,80	21,12	23,41
bez zájmů s rodiči	X ²	0,225	0,470	0,067	0,029	0,943	0,019
	četnost	46	26,00	7	46	12	17
	očekávaná četnost	42,89	22,73	7,72	47,18	15,87	17,58
Σ	100	53	18	110	37	41	359

$$f = 5; \text{ hladina významnosti } 0,05 \% ; X_{0,05}^2(5) = 11,07$$

$$X^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$X^2 = 3,071$$

$$3,071 < 11,070$$

H₀ přijímáme, protože vypočtená hodnota X² je nižší než tabulková hodnota hladiny významnosti.

Výsledky výzkumu týkající se hypotézy č. 2 zobrazuje graf č. 10 a graf č. 11. Grafy č. 12 – 17 zobrazují odpovědi dotázaných v procentickém vyjádření na setkání se s rizikovými faktory chování u skupiny společných zájmů dětí a rodičů (C) a skupiny, která nemá společné

¹³⁰ Viz. s. 44.

zájmy (D). Pro lepší přehlednost výsledků výzkumu byla sestavena tabulka č. 2¹³¹, která znázorňuje srovnání rizikového chování skupin respondentů.

Ve všech vybraných rizikových chováních byly vykazovány vyšší procentuální hodnoty, s výjimkou dotazu na kyberšikanu. Pouze tato hodnota je o 4 % nižší u skupiny respondentů, kteří uvedli, že se jim rodiče nebo prarodiče ve volném čase nevěnují než skupina, která uvedla, že mají společné volnočasové aktivity s rodiči.

Při rozboru rozhovorů s pedagogy jsme zjišťovali informace dotazovaných pedagožek. Mgr. Jana Svobodová uvádí, že vzor rodičů je velmi důležitý, jak uvádíme také v teoretické části¹³². Mgr. Petra Ocetková potvrzuje, že výchova v rodině je důležitá a zdůrazňuje také sociální vztahy, do kterých dítě vstupuje. Tato informace se shoduje s poznatky, které uvádíme v teoretické části práce¹³³. Mgr. Libuše Málková mluví o skutečnosti, že rodina je důležitým faktorem rizikového chování dětí a mládeže, jak také uvádíme v teoretické části práce¹³⁴. Mgr. Málková také zmiňuje, že se častěji setkává s kyberšikanou, vzhledem k dostupnosti mobilu a internetu pro děti a mládež.

Odpověď na dílčí výzkumnou otázku jsme řešili stanovením hypotézy. Zajímalo nás, zda:

Lokální prostředí, ve kterém se zařízení nachází, má vliv na rizikové chování dětí a mládeže.

Stanovili jsme

H₀: Lokální prostředí nemá vliv na rizikové chování dětí a mládeže

H_A: Lokální prostředí má vliv na rizikové chování dětí a mládeže

Pro potvrzení nebo odmítnutí nulové hypotézy, jsme použili stejný postup jako při obou předchozích hypotézách:

---

¹³¹ Viz. s. 56.

¹³² Viz. s. 21.

¹³³ Viz. s. 25.

¹³⁴ Viz. s. 20 – 22.

Tabulka č. 6 Výpočet vlivu lokálního prostředí

		šikana	kouření	drogy	alkohol	kyberšikana	záškoláctví	Σ
lokální prostředí	X ²	0,119	3,866	0,936	2,274	0,552	9,340	129
	četnost	38	19	4	49	16	3	
	očekávaná četnost	35,93	29,72	6,46	39,52	13,29	14,73	
regionální prostředí	X ²	0,066	0,001	0,529	1,276	0,307	5,248	230
	četnost	62	34,00	14	61	21	38	
	očekávaná četnost	64,06	33,95	11,53	70,47	23,70	26,26	
	Σ	100	53	18	110	37	41	359

$f = 5$; hladina významnosti 0,05 %; $X_{0,05}^2(5) = 11,070$

$$X^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$X^2 = 24,453$$

$$24,453 > 11,070$$

H_0 se zamítá, neboť výsledná hodnota X^2 je větší než tabulková hodnota hladiny významnosti. Přijímá se hypotéza H_A , lokální prostředí má vliv na rizikové chování dětí a mládeže.

Vycházíme ze skutečnosti, že prostředí¹³⁵ je faktorem ovlivňujícím rizikové chování dětí a mládeže. Graf č. 18 popisuje v procentech srovnání zařízení lokálního prostředí (na venkově) a zařízení regionálního prostředí (ve městě). Pro větší přehlednost byla sestavena tabulka č.3, která zobrazuje odpovědi respondentů lokálního prostředí a respondentů regionálního prostředí na otázky rizikového chování i na docházku do zájmového kroužku, podporu zájmů od rodičů, rozhovory s rodiči o činnostech v kroužku, na výlety s rodiči a společné zájmy s rodiči a prarodiči. Výsledek výzkumu v regionálním prostředí je hovořící v neprospěch velkých měst ve všech otázkách mimo otázky na alkohol. Ve skupině respondentů z lokálního prostředí někdy pilo alkohol 47,57 % dětí ve věku 10 až 15 let. Srovnáváme-li výsledky výzkumu s odpovědi pedagožky, získáváme tyto informace: Mgr. Jana Svobodová mluví o skutečnosti, že děti alkohol spíše ochutnávají, nejsou pravidelnými konzumenty se všemi důsledky, jak popisujeme v teoretické části¹³⁶. Výzkum na základě srovnání obou prostředí ukazuje vysoký výskyt záškoláctví v regionálním prostředí. Ve skupině dětí a mládeže uvedlo 25 % dotázaných, že byli někdy za školou oproti výsledku výzkumu 2,91 % dětí a mládeže zařízení lokálního prostředí.

¹³⁵ Viz. s. 29.

¹³⁶ Viz. s. 15.

Z výsledků výzkumu a procentického srovnání lokálního a regionálního prostředí můžeme potvrdit, že lokální prostředí má vliv na rizikové chování dětí a mládeže. Rodiče dětí a mládeže v lokálním prostředí se dětem více věnují než rodiče v regionálním prostředí. Lokální prostředí má vliv na rizikové chování dětí a mládeže. Výsledek výzkumu souvisí s hypotézou č. 2, která předpokládá, že společné aktivity dětí a rodičů působí jako faktor rizikového chování. Tento fakt potvrzuje grafické porovnání procentických výsledků lokálního a regionálního prostředí.

8 Diskuse

V práci jsme se zabývali vybraným rizikovým chováním u skupiny dětí 10 až 15 let. Jednalo se o šikanu, šikanu ve škole, zájmovém kroužku, v partě nebo mezi kamarády. Dále jsme sledovali kouření, kouření drog, pití alkoholu, kyberšikanu a záškoláctví.

Celkový počet respondentů jsme rozdělili do čtyř skupin, podle skutečných odpovědí. **Skupina A** zahrnuje děti a mládež, kteří uvedli, že navštěvují zájmový kroužek. Do **skupiny B** byly zařazeny děti, které nenavštěvují zájmový kroužek. **Skupina C** sdružuje děti a mládež, které mají společné volnočasové aktivity s rodiči a **skupina D**, kteří nemají společné volnočasové aktivity s rodiči.

Vedeme diskusi o výsledcích rizikového chování **pro skupinu A a B**¹³⁷. Ve skupině A je výskyt šikany jen velmi málo rozdílný než ve skupině B. Toto rizikové chování je ovlivnitelné mnoha faktory, například vlivem vrstevníků, spolužáků, vlivem sociálních podmínek. Pro srovnání jsme uvedli graf č. 4¹³⁸ vypovídající fakta pro skupinu A. Děti odpovídaly na položku dotazníku, kde se se šikanou setkali. Z grafu vyplývá, že skupina A se více setkává se šikanou ve škole než mezi kamarády a v partě, skupina B se oproti skupině A se šikanou setkává často jak ve škole, tak mezi kamarády. Uvedené procentické složení rizikového chování šikana u dětí a mládeže skupiny A vypovídá, že tato skupina se setkala více s šikanou ve škole než v samotném zájmovém zařízení. Touto skutečností je ovlivněn celkový výsledek skupiny A. Je zřejmé, že rizikové chování šikana je ovlivněn více faktory, jak jsme popisovali v teoretické části práce¹³⁹.

Dalším zkoumaným vybraným rizikovým chováním bylo kouření. Z výsledku grafů bylo viditelné, že méně kouří skupina A, také zde je vysoké procento těch, kteří kouření zkusili. Rizikové chování posiluje vrstevnická skupina, věk dětí a mládeže, kteří chtějí mít zkušenost a vědět, jak tabák chutná. Při dalším výzkumu by bylo vhodné se ptát kolikrát respondent kouřil či zda kouří pravidelně.

---

¹³⁷ Pozn: Skupina A: děti a mládež, kteří uvedli, že navštěvují zájmový kroužek Skupina B: děti a mládež, kteří uvedli, že nenavštěvují zájmový kroužek viz s. 43.

¹³⁸ Viz. s. 47.

¹³⁹ Viz. s. 25 – 29.

Při dotazování na setkání s drogou, např. kouření marihuany, odpověděla skupina respondentů A lépe než skupina B. Návykové látky mohou být nositelem mnoha zdravotních i sociálních problémů. Zejména děti a mládež požívající drogy mohou mít problémy vedoucí až k celkovým změnám osobnosti.¹⁴⁰

Srovnatelné byly výsledky obou skupin na dotaz požití alkoholu. Příčinou takových výsledků může být spíše ochutnávání alkoholu¹⁴¹. Při dalším výzkumu by bylo vhodné se ptát na skutečnost, zda respondenti požívají alkohol pravidelně, jak často a kdo jim alkohol nabízí.

Rozšiřujícím se jevem mezi dětmi a mládeží je kyberšikana. Při porovnávání skupiny A a B je zřejmé, že děti nenavštěvující zájmové zařízení jsou tímto jevem zatíženy více, než děti, které do zájmového zařízení dochází. Příčinou může být snadná dostupnost mobilů, internetu a anonymita, kterou elektronická média poskytují.

Záškoláctví¹⁴² je jevem, který může být zapříčiněn různými faktory. Může se jednat o neplánovaný čin, špatnou zkušenost ve školním klimatu či neschopnost adaptace na kolektiv třídy, prostředí. Skupina A, navštěvující zájmový kroužek, vykazuje lepší výsledky, což napovídá, že mají zkušenost se změnou prostředí, adaptací na nové prostředí. Změny mohou lépe přijímat a jsou na ně připraveni.

Skupina C byla vytvořena pro děti a mládež, kteří uvedli, že mají společné aktivity s rodiči. **Skupina D** obsahovala děti a mládež, kteří uvedli, že společné aktivity s rodiči nemají, jejich odpovědi na rizikové chování jsme uvedli v grafech.¹⁴³ Vliv rodiny má nezastupitelnou úlohu ve výchově. Na výskyt šikany má vliv společný volný čas, sociální prostředí, vrstevníci a parta, ve které tráví svůj volný čas. Na vznik rizikového chování kouření a užití drog může mít vliv nuda, snaha jedince zažít něco nového. Svou roli sehrává situace v rodině, biologické a psychologické vlohы. V dalším výzkumu by bylo vhodné se ptát, zda kouří pravidelně, zda kouří někdo z rodiny.¹⁴⁴

Grafické zobrazení otázky, zda někdy pil alkohol, ukazuje na vysoké procentické zastoupení u obou skupin. Výsledek může být ovlivněn příležitostným nabízením alkoholu

---

¹⁴⁰ Viz. s. 16.

¹⁴¹ Příloha C Rozhovor s pedagožkou Mgr. Janou Svobodovou

¹⁴² Viz. s. 50.

¹⁴³ Viz. s. 52 – 56.

¹⁴⁴ Viz. s. 20 – 25.

samotnými rodiči, z důvodu, aby děti a mládež ochutnali. V dalším výzkumu bychom se dotazovali na četnost požívání alkoholu, pravidelnost a podobně.

Kyberšikana¹⁴⁵ je všeobecně rostoucí problém. Výzkum prokázal o 4 % lepší výsledek pro skupinu D. Výsledek našeho výzkumu je ovlivněn malým počtem respondentů. V teoretické části práce zmiňujeme výzkum, uskutečněný Univerzitou Palackého, který uvádí téměř 51 % oslovených dětí, které se setkaly s kyberšikanou.¹⁴⁶ Příčinou může být snadný přístup k internetu, snadná anonymní agresivita útočnicka, možnost útočit přes mobilní telefon. Kyberšikana může souviset se šikanou a na jejím vzniku se může podílet vrstevnická skupina, školní prostředí, ale i sociální podmínky v rodině.

Záškoláctví u skupin C a D může způsobovat necitlivý přístup rodičů, kteří si plní své představy o vzdělání svých dětí, ale nerespektují jejich možnosti a individuální přístup. V případě, že dítě není v souladu s rodiči, může se k faktorům vzniku záškoláctví přidávat parta a vrstevníci.

Výzkum prokázal, že děti a mládež z **lokálního prostředí** více navštěvují zájmové kroužky než děti z **regionálního prostředí**, mají větší podporu zájmu rodičů, více si povídají o zájmových kroužcích, mají více společných aktivit s rodiči i prarodiči. Tuto skutečnost popisujeme v teoretické části práce.¹⁴⁷ V lokálním prostředí jsou děti více zapojeny do společných aktivit s rodiči, čímž je naplňována prevence rizikového chování dětí a mládeže, což znázorňuje graf č.19¹⁴⁸.

Při ověřování hypotézy č. 1 přijímáme hypotézu H_A . Z výsledků vyplývá, že: Děti a mládež navštěvující zájmové kroužky nejsou méně ohroženy rizikovým chováním přesto, že analýza a grafické zobrazení ukazují opak. Diskutujeme o skutečnosti, proč mohl nastat tento stav. Při hodnocení procentických výsledků se jedná o rozdíly od 0,48 % do 11,68 %, pouze u záškoláctví je rozdíl v hodnotách mezi skupinami A a B 29,85 %.¹⁴⁹ Rozdíly jsou v malém počtu oslovených respondentů minimální.

---

¹⁴⁵ Viz. s. 55.

¹⁴⁶ Viz. s. 32.

¹⁴⁷ Viz. s. 30.

¹⁴⁸ Viz. s. 58.

¹⁴⁹ Viz. s. 50.

Při výpočtu hypotézy č. 2, přijímáme hypotézu H_0 , která zní: V rodinách, kde se rodiče (případně prarodiče) věnují dětem ve volném čase či společných volnočasových aktivitách nejsou statisticky významné rozdíly v menším ohrožení dětí rizikovým chováním. Tuto hypotézu přijímáme. Výsledky skupin C a D, shrnuté do tabulky č.2,¹⁵⁰ jsou v rozmezí od 0,02 % do 11, 85 %.

Dílčí výzkumná otázka, kterou jsme řešili, zněla, zda nemá lokální prostředí vliv na rizikové chování dětí a mládeže. Pro tuto otázku jsme stanovili hypotézu. Výpočet hypotézy potvrzuje, že prostředí má vliv na rizikové chování, výsledky srovnání lokálního a regionálního prostředí v procentech jsou uvedeny v tabulce č.3.¹⁵¹ O vlivu prostředí se také zmiňujeme v teoretické části práce.¹⁵²

---

¹⁵⁰ Viz. s. 56.

¹⁵¹ Viz. s. 58.

¹⁵² Viz. s. 29.

9 Shrnutí empirické části

Empirická část práce se zabývala vztahem volnočasových aktivit a rizikového chování u dětí a mládeže ve věku 10 až 15 let, na základě kvalitativního a kvantitativního výzkumu zjišťovala, zda volnočasové aktivity mohou či nemohou být faktorem prevence rizikového chování a zda volnočasové aktivity dětí a mládeže s rodiči nebo prarodiči mohou nebo nemohou mít vliv na jejich rizikové chování.

V prováděném výzkumu se práce opírala o zpracované teoretické poznatky z oblasti rizikového chování dětí a mládeže a volnočasových aktivit. Vyhodnocovali jsme výzkumná kvantitativní a kvalitativní data, z kterých jsme vycházeli při stanovení hypotéz týkajících se vztahu volnočasových aktivit dětí a mládeže navštěvujících zájmový kroužek a volnočasových aktivit realizovaných dětmi společně s rodiči na vznik rizikového chování dětí a mládeže. Řešili jsme dílčí výzkumnou otázku, zda má vliv lokální prostředí na rizikové chování dětí a mládeže.

V dotazníkovém šetření bylo osloveno 255 respondentů. Děti ve věku 10 až 15 let odpovídaly na 14 dichotomických otázek. Odpovědi byly protříděny do kategorií a seřazeny do skupin A, B, C, D.¹⁵³

V rámci analýzy byl proveden grafický a procentický rozbor získaných dat. Získali jsme fakta, která jsme mohli porovnávat. Pro přehlednost byly vytvořeny tabulky.

Byly provedeny rozhovory s pedagožkami, které měly vypovídající váhu, potvrzující skutečnosti, získané kvantitativním výzkumem.

Při verifikaci stanovených hypotéz jsme u výpočtu hypotézy č.1 zjistili, že přijímáme hypotézu H_A , tedy že děti a mládež nejsou méně ohroženy rizikovým chováním. Byli jsme nuceni konstatovat, že rozdíly, které vyplývají z analýzy dat a grafického porovnání jsou malé.

Výpočtem, kterým ověřujeme hypotézu č. 2 přijímáme H_0 : V rodinách, kde se rodiče (případně prarodiče) věnují dětem ve volném čase či společných volnočasových aktivitách nejsou statisticky významné rozdíly v menším ohrožení dětí rizikovým chováním.

Dílčí výzkumná otázka se zabývala vlivem prostředí na rizikové chování dětí a mládeže, ve kterém bylo provedeno dotazníkové šetření. Na základě výpočtu přijímáme H_A : Lokální prostředí má vliv na rizikové chování dětí a mládeže.

---

¹⁵³ Viz. s. 43.

Na základě výpočtu hypotéz a grafické analýzy dat odpovídáme na hlavní výzkumnou otázku: Mají volnočasové aktivity v zájmovém kroužku nebo volnočasové aktivity s rodiči vliv na výskyt rizikového chování dětí a mládeže?

Výsledky výzkumu mohly být ovlivněny poměrně malým vzorkem dotázaných dětí a mládeže, jejich odpověďmi v dotazníku, které nemusely být odpovězeny pravdivě a se zájmem o problematiku rizikového chování.

Přesto, že se výpočtem hypotéz neprokázal významný vliv volnočasových aktivit dětí a mládeže v zájmových kroužcích nebo společných aktivitách s rodiči na vybrané rizikové chování, grafická analýza získaných dat a procentické srovnání výsledků ukazuje na skutečnost, že skupiny dětí a mládeže, které mají volnočasové aktivity v kroužcích nebo s rodiči vykazují mírně lepší výsledky rizikového chování než skupiny dětí a mládeže, které uvedly, že volnočasové aktivity v kroužcích či s rodiči, nemají.

Výpočtem hypotézy i analýzou dat byl potvrzen vliv prostředí na výskyt rizikového chování.

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla zpracována na téma volnočasových aktivit, které mohou působit jako faktor prevence dospívajících dětí a mládeže. V první kapitole jsme charakterizovali pojem volný čas a jeho funkce, popsali vybrané rizikové chování. V další kapitole byl zaznamenán vliv rodiny a její výchovné přístupy, vliv vrstevníků, party a školního prostředí. Byla definována pozice pedagogického pracovníka dle Zákona o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. Zabývali jsme se školním prostředím s jeho platnými zákony. Byl zmíněn dokument Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018, který se zabývá rizikovým chováním a preventivním programem včetně podílejících se organizací. Uvedli jsme, jak působí prostředí na vznik rizikového chování, byly doplněny informace o vlivu médií a jejich významu ve výchově dětí a mládeže a také vymezena zájmová zařízení, kde děti a mládež mohou smysluplně trávit svůj volný čas.

Cílem práce bylo zjistit, zda volnočasové aktivity dětí a mládeže, zejména návštěvy zájmových kroužků, přispívají k prevenci rizikového chování. Toto jsme se ověřili v empirické části. Na základě vytvořeného dotazníku jsme vyhodnotili sesbíraná data. Dále jsme oslovili tři pedagožky, se kterými jsme provedli předem připravený rozhovor a zaznamenali jejich odpovědi. Vypracovali jsme slovní a grafickou analýzu kvalitativních i kvantitativních dat a hypotézy ověřili výpočtem. O výsledcích jsme diskutovali, zvažovali příčiny, porovnávali s jiným výzkumem a teoretickými poznatky této práce.

Na základě výsledků našeho výzkumu uvádíme, že existují malé rozdíly mezi rizikovým chováním dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky a nenavštěvují zájmové kroužky. Dle statistického výpočtu a analýzy dat existují malé rozdíly mezi rizikovým chováním dětí a mládeže, kteří mají volnočasové aktivity s rodiči a těmi, kteří společné volnočasové aktivity nemají. Prostor, ve kterém děti a mládež žijí a navštěvují školní zařízení má vliv na rizikové chování dětí a mládeže.

Přesto, že výsledky výzkumu nejsou statisticky významné, z analýzy dat, grafického zobrazení a rozhovorů s pedagogy je zřejmé, že volnočasové aktivity dětí a mládeže v zájmových kroužcích i společně trávený volný čas s rodiči mají význam jako faktor prevence rizikového chování dětí a mládeže. Vzhledem k informacím uvedeným v teoretické části

a výsledkům analyzovaným v empirické části, by tato práce mohla být prospěšná pedagogům na základních školách, pedagogům v poradenských zařízeních, vedoucím volnočasových aktivit, metodikům, kteří se zabývají oblastí primární prevence, rodičům dětí a také dalším studentům, pro poskytnutí poznatků v oblasti rizikového chování dětí a mládeže.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

BELZ, Horst a SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 375 s. ISBN 80-7178-479-6.

BREGUET, Teri. *Frequently asked questions about cyberbullying*. Vyd. 1. New York: Rosen Pub, 2007. 64 s. ISBN: 978-1404209633.

ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2642-6.

DVOŘÁKOVÁ, Petra. *Řízení neziskových organizací*. Přednáška. 7.6. 2014.

ELLIOT, Michele. *Bullying: A Practical Guide to Coping for Schools*. Vyd.3. Trans-Atlantic Pubns, 2002. 348s. ISBN: 978-0273659235.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 218 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd.1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

KLAPILOVÁ, Světlá. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1996. 63 s. ISBN 80-7067-669-8.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.

- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 226 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3474-3.
- JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3
- NAVRÁTIL, Stanislav a MATTIOLI, Jan. *Problémové chování dětí a mládeže: jak mu předcházet, jak ho eliminovat*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 120 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3672-3.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2310-5.
- OPASCHOWSKI, Horst.W. *Pädagogik der freien Lebenszeit*. 3. Auflage. Opladen: Leske und Budrich, 1996. 304 s. ISBN 9783322851499
- PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3. aktualizované. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PETRUSEK, M. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy o.p.s., 2009. 189 s. ISBN 978-80-87207-02-4.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 3., rozšířené a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
- SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úv. do stud. ped. volného času)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.
- SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 164 s. ISBN 978-80-262-0603-3.
- Úmluva o právech dítěte*. Ostrava: Aries, [1993]. 67 s. Světové dokumenty; 9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-214-9.
- VLASTNÍK, Jiří. *Televizní násilí a zákon: vliv televizního násilí na kriminalitu dětí a mládeže a jeho zákonná úprava*. V Olomouci: Votobia, 2005. 248 s. ISBN 80-7220-245-6.

Internetové zdroje

- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. [online], [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon-1>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Vývojová psychologie pro sociální práci*. [online], [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14812/VP_nahled.pdf
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online], [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Vyhláška č.72/2005 Sb.,o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*. [online], [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Národní strategie primární prevence na období 2013 - 2018*. [online], [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*. [online], [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online], [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-74-2005-sb-1>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Aktuální znění zákona o pedagogických pracovnících k 1. září 2012*. [online], [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>
- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online], [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovey-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Ministerstvo spravedlnosti. *Nový občanský zákoník*. [online], [cit.2015-05-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz>

Hnutí Brontosaurus. *Stanovy hnutí Brontosaurus*. [online], [cit.2015-03-28]. Dostupné z:http://www.brontosaurus.cz/images/dokumenty/stanovy/STANOVY_2015.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách*. [online], [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13640/108_2006_2015.pdf

Dobrovolní hasiči.cz. *O nás*. [online], [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.dh.cz>

E-bezpečí.cz. *Výzkum rizikového chování v prostředí internetu 2014*. [online], [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cat_view/27-vyzkumne-zpravy

Seznamsebezpecne.cz. *Desatero bezpečného internetu*. [online], [cit. 2015-05-10]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/desatero>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1	Vzorec pro χ^2 - kvadrát.....	44
Obrázek č. 2	Výpočet počtu stupňů volnosti.....	44

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1	Počet dotázaných podle věku.....	40
Graf č. 2	Rizikové chování dětí navštěvujících zájmové zařízení (skupina A).....	45
Graf č. 3	Rizikové chování dětí nenavštěvujících zájmové zařízení (skupina B).....	46
Graf č. 4	Procentické srovnání setkání se se šikanou ve skupinách A a B	47
Graf č. 5	Zkušenost s kouřením skupin A a B v procentech.....	47
Graf č. 6	Zkušenost s drogou skupin A a B v procentech.....	48
Graf č. 7	Zkušenost s alkoholem skupin A a B v procentech.....	49
Graf č. 8	Zkušenost s kyberšikanou skupin A a B v procentech.....	49
Graf č. 9	Zkušenost se záškoláctvím skupin A a B v procentech.....	50
Graf č. 10	Počty kladných skutečných odpovědí na dotazy na vybrané rizikové chování skupiny C.....	51
Graf č. 11	Počty kladných odpovědí dotázaných na setkání se s faktory rizikového chování skupiny D.....	52
Graf č. 12	Zkušenost respondentů skupin C a D s šikanou v procentech.....	53
Graf č. 13	Zkušenost respondentů skupin C a D s šikanou v procentech.....	53
Graf č. 14	Zkušenost respondentů skupin C a D s drogami v procentech.....	54
Graf č. 15	Zkušenost respondentů skupin C a D s alkoholem v procentech.....	54
Graf č. 16	Zkušenost respondentů skupin C a D s kyberšikanou v procentech.....	55
Graf č. 17	Zkušenost respondentů skupin C a D se záškoláctvím v procentech.....	55
Graf č. 18	Vliv lokálního prostředí na rizikové chování dětí a mládeže v procentech.....	57
Graf č. 19	Přehled volnočasových aktivit v lokálním a regionálním prostředí v procentech.....	58

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1	Projevy rizikového chování v procentech u dětí ve věku 10 – 15 let skupina A a B.....	50
Tabulka č. 2	Projevy rizikového chování v procentech u dětí ve věku 10 – 15 let, skupina C a D.....	56
Tabulka č. 3	Srovnání rizikového chování v zařízeních lokálního a regionálního prostředí v procentech.....	57
Tabulka č. 4	Výpočet Hypotézy č. 1.....	61
Tabulka č. 5	Výpočet Hypotézy č. 2.....	63
Tabulka č. 6	Výpočet vlivu lokálního prostředí.....	65

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A	Souhlas rodičů s vyplněním dotazníku.....	83
PŘÍLOHA B	Dotazník.....	84
PŘÍLOHA C	Rozhovor s pedagožkou Mgr. Janou Svobodovou.....	85
PŘÍLOHA D	Rozhovor s pedagožkou Mgr. Petrou Ocetkovou.....	87
PŘÍLOHA E	Rozhovor s pedagožkou Mgr. Libuší Málkovou.....	88

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA A Souhlas rodičů s vyplněním dotazníku

Souhlasím s poskytnutím odpovědí mého dítěte jméno: .....

do anonymního dotazníku p. Evy Vávrové, studentky Univerzity Palackého v Olomouci.

Dotazník se zabývá výskytem rizikového chování dětí a mládeže.

Odpovědi budou sloužit k vypracování bakalářské práce na téma: "Volnočasové aktivity jako faktor prevence rizikového chování dospívajících dětí a mládeže".

Datum .....

Podpis rodiče:.....

PŘÍLOHA B Dotazník

D O T A Z N Í K

Ahoj,

jmenuji se Eva Vávrová a jsem studentka vysoké školy Univerzita Palackého v Olomouci. Předkládám Ti dotazník, jehož vyplnění zabere jen chvilku času. Dotazník je anonymní (nepodepisuj se), Tebou vyplněný dokument bude použitý ke zpracování méjí bakalářské práce, Tvé odpovědi nebudou nikde jinde zveřejněny.

Děkuji Ti za Tvou pomoc a ochotu!

Návod k vyplnění: zakroužkuj u každé otázky svou odpověď – ano, ne – či vyplň kolonku "jiné".

Uveď, prosím, pravdivé odpovědi.

Kontaktní položky :

1.	Navštěvuješ zájmový kroužek?	ano	ne
2.	Podporují Tě rodiče v Tvých zájmech?	ano	ne
3.	Povídáte si s rodiči o tom, co děláš v zájmovém kroužku?	ano	ne
4.	Chodíte nebo jezdíte s rodiči (maminka a tatínek) nebo prarodiči (babička a dědeček) ve volném čase na společné výlety?	ano	ne
5.	Máš s rodiči nebo prarodiči ve volném čase společné aktivity (např. sport, hřiště, kam chodíte spolu, stadion, aquapark .....)?	ano	ne
6.	Setkal jsi se někdy s šikanou?	ano	ne
7.	Pokud ano, zkus popsat kde jsi se s ní setkal:		
	škola	ano	ne
	zájmový kroužek	ano	ne
	parta, kamarádi	ano	ne
	jinde (uveď)		
8.	Kouříš nebo jsi někdy zkusil kouřit?	ano	ne
9.	Zkusil jsi někdy kourřit drogy (např. marihuanu)?	ano	ne
10.	Pil jsi někdy alkohol?	ano	ne
11.	Setkal jsi se někdy s kyberšikanou?	ano	ne
12.	Byl jsi někdy "za školou"	ano	ne
13.	Jsi holka nebo kluk?	holka	kluk
14.	Tvůj věk		

Děkuji Ti za Tvůj čas.

PŘÍLOHA C Rozhovor s pedagožkou Mgr. Janou Svobodovou

1. V jakém zařízení vedete kroužek, jaké děti vedete?

Vedu zájmový kroužek v Domě dětí a mládeže ve Slavkově u Brna. Navštěvují ho děvčata od 3 do 9 třídy. Setkáváme se 1x za 14 dní na 2 hodiny (nikoliv vyučovací, ale 60 minutové). Konkrétně jde o výtvarnou činnost korálkování. Většina dětí již se podobné činnosti věnovala, tedy mají zkušenost a vědí, že by je kroužek mohl zaujmout.

2. Myslíte si, že děti zájmová činnost baví?

Baví. Dívky, které činnost zaujme, chodí do kroužku rády, někdy si stýskají, proč je jen 1x za 14 dní. Každý rok se stává, že někdo z těch, co začnou chodit, odpadnou třeba po měsíci po dvou nebo v pololetí. Myslím si, že se to stane u jakéhokoliv kroužku. Ale u mého je to hlavně z důvodu náročnosti. Děti potřebují zručnost, nápaditost, trpělivost, ale to hlavní je asi zapálení pro činnost. Taky za mnou chodí s návrhy, co bychom mohly tvořit, zajímají se, co budeme dělat příště a obdivují vyrobené šperky. Takže si troufám říct, že děti, které do mého kroužku pravidelně chodí, skutečně činnost baví.

3. Mají rodiče zájem o činnost dětí? (Chodí k Vám na setkání, schůzky, prezentační dílničky apod.)?

Bohužel nemám možnost se s rodiči potkávat, maximálně když si jdou dítě vyzvednout z kroužku. Ale jsem toho názoru, že více než polovina rodičů se skutečně o činnost a záliby dětí zajímá. Tvrdím to z těchto důvodů: Někdy se mě sami rodiče ptají, jak to dítěti jde, kde se dá jaký materiál na tvoření sehnat nebo zda má smysl ho v dané zálibě podporovat a vést (tedy zda se mu daří, je schopno samo tvořit). Děti se často chlubí, že dostaly materiál, knihy nebo pomůcky k tvoření k Vánocům, k narozeninám nebo jen tak. Podporuji děti k tomu, aby některé pomůcky měli do kroužku své. Setkávám se s tím, že rodiče jim je skutečně koupí. I třeba na začátku roku, kdy ještě neví, zda dítě bude mít o činnost skutečný zájem.

4. Víte o dětech, které chodí do zájmového kroužku, že pijí alkohol, případně zkusily kouřit, okusily dostupné drogy (např. marihuanu)?

Ne, taková informace se ke mně nedostala. Víím, že třeba na nějakých oslavách ochutnali někteří víno či pivo. Většinou jim to však nechutnalo a hlavně to bylo pod dohledem rodičů a skutečně šlo jen o to zjistit, jak to chutná.

5. Myslíte si, že účast v zájmovém kroužku může mít vliv na prevenci rizikového chování dětí a mládeže?

Určitě. Kroužek, který vedu, je hodně specifický a většina (postupně skoro všichni) se zabývají výrobou šperků i doma. Takže svůj kroužek beru jako takové pobídnutí k činnosti, která dětem může vydržet až do dospělosti. Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že i mne korálkování baví od dětství, vydrželo mi až doteď. Pokud už v dětství děti objeví činnost, která je bude bavit a budou se jí chtít věnovat, jistě nebudou mít tolik času vymýšlet nějaké „nekalosti“, které by mohli provádět. Navštěvování kroužku je aktivním trávením volného času a to rozhodně, dle mého, vede k prevenci rizikového chování. Také záleží na tom, s jakými kamarády se setkávají a dalších faktorech. Ale to už by bylo o něčem jiném.

6. Je podle Vás v oblasti rizikového chování dětí a mládeže důležitá rodičovská výchova dítěte v rodině (vzor, životní styl, způsob výchovy dítěte)?

Ano, vzor rodičů je určitě velmi důležitý. Pokud dítě vidí, že rodič kouří, pije alkohol, dítě si zvykne na to, že je to „normální“. Stejně tak životní styl a způsob výchovy, na co dítě zvykne, to bude používat a dělat i mimo rodinu. Ale jak už jsem psala v závěru předchozí odpovědi, záleží také na dalších faktorech, jako jsou kamarádi, škola, víra, sebevědomí dítěte, vrozené vlastnosti.

PŘÍLOHA D Rozhovor s pedagožkou Mgr. Petrou Ocetkovou

1. V jaké škole učíte, jste třídní učitelka?

Učím na 1. i 2. stupni ZŠ T. G. Masaryka, Blansko, nyní jsem třídní v 5. třídě

2. Chodí všechny děti ve Vaší třídě do zájm. kroužku? Jaké jsou to kroužky?

Většina dětí v mé třídě chodí do nějakého zájmového kroužku. Jde především o sportovní kroužky (basketbal, fotbal, baseball, plavání, volejbal, stolní tenis, tenis), dále hudební, výtvarné a taneční kroužky, nebo i např. kroužek leteckého modelářství či skaut.

3. Řešíte šikanu ve třídě? Jak často?

Jsem v této třídě třídní učitelkou teprve půl roku, prozatím jsem na problematiku šikany nenarazila. Maximálně se objevují drobné šarvátky mezi chlapci i děvčaty.

4. Pokud ano, kdo bývá většinou aktérem? (prosím o popis sociální situace zúčastněných, zda to byl chlapec či dívka, kdy jste na událost přišla, případně kdo Vás upozornil, v jaké fázi byla šikana)

Nemám zatím důvod o něčem mluvit, uvidíme časem.

5. Myslíte si, že smysluplné trávení volného času (zájm. činnost dětí) má význam pro prevenci rizikového chování dětí a mládeže?

Myslím si, že účast v zájmových kroužcích může podporovat správné sociální zařazení dítěte do skupiny, děti se více naučí spolupracovat v rámci skupiny, získají nové (např. sportovní) vzory.

6. Je podle Vás v oblasti rizikového chování dětí a mládeže důležitá rodičovská výchova dítěte v rodině (vzor, životní styl, způsob výchovy dítěte)?

Ano, to určitě. Velká část problematického chování dětí je podle mě způsobena výchovou či životním stylem rodiny, další podíl samozřejmě kromě povahy dítěte mají i další sociální vztahy, do kterých dítě během dospívání vstupuje.

PŘÍLOHA E Rozhovor s pedagožkou Mgr. Libuší Málkovou

1. Na které škole působíte?

Působím na Základní škole T. G. Masaryka v Blansku, jako školní metodička prevence.

2. Jaké problémy v rámci rizikového chování nejčastěji řešíte?

Vztahy mezi žáky, drobné přestupky způsobené zvědavostí žáků, které často způsobuje zvědavost. V jednom případě sehrála roli parta vrstevníků, která považovala za důležité vyzkoušet alkohol, cigaretu, marihuanu. Žáci občas experimentují s těmito látkami, ale tyto případy neřeším často. Častěji se v současné době setkávám s kyberšikanou, protože mobil a přístup na internet má téměř každé dítě, je to snadno dostupná možnost útoku, pokud někdo útočit chce. Občas řeším drobnou krádež.

3. Jaký je Váš názor na prevenci rizikového chování?

Prevence je důležitá, zejména ta včasná. Prevence v době, kdy se již řeší problém rizikového chování je méně účinná, problém je v kolektivu žáků a i na ty, kteří se ho neúčastní, působí. Je důležité, aby byl pedagog všímavý, zareagovat na vzniklý problém, komunikovat s dětmi, rodiči. Je důležité vnímat případné problémy nejen jako důsledek nějakého chování žáka ve škole, ale také znát podmínky v rodině, sociální situaci rodiny, původ dítěte.

4. Myslíte si, že účast dětí v zájmových kroužcích může mít vliv na prevenci rizikového chování dětí a mládeže?

Ano, může mít vliv, zejména tam, kde dítě činnost v zájmovém kroužku zaujme. Rizikové chování je ovlivněno také skupinou, která do kroužku dochází. I zde je třeba, aby byl vedoucí kroužku všímavý.

5. Myslíte si, že je v rámci prevence důležitý styl výchovy a vzor rodiny dítěte?

Styl výchovy i vzor rodiny je v rámci prevence velmi důležitý.